

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Elitářství v sociální práci z pohledu sociálních pracovníků

bakalářská práce

Vedoucí práce:
Mgr. Alena Kajanová, Ph.D.

Autor práce:
Pavla Smolová

2012

Abstrakt

Elitářství v sociální práci z pohledu sociálních pracovníků

Předkládaná bakalářská práce se zabývá problematikou elitářství v sociální práci pohledem sociálních pracovníků a pracovníků.

V teoretické části jsme shrnuli poznatky o fenoménech souvisejících se sociální prací a s elitářstvím. Jsou zde vysvětleny pojmy jako sociální práce, sociální pracovník, elita či prestiž povolání.

Cílem práce bylo identifikovat elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků.

Zvolili jsme kvalitativní výzkum, metodu dotazování, techniku polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor byl tvořen šesti sociálními pracovníky a pracovníci pracujícími v různých typech organizací v Jihočeském kraji. Realizace výzkumu proběhla v období únor – březen 2012.

Z výzkumu vyplynulo, že sociální pracovníci považují za prestižnější sociální práci se seniory a s osobami se zdravotním postižením než práci s Romy, s osobami bez přístřeší a s osobami závislými na drogách. Z hlediska formy poskytovaných sociálních služeb respondenti nejhůře hodnotili terénní sociální práci. Dále z výzkumu vyplynulo, že za elitní je považován výkon vedoucí funkce. Elitářství v sociální práci bylo výzkumem potvrzeno a cíl práce byl tedy splněn.

Za povšimnutí stojí skutečnost, že sociální pracovníci při vnímání elitářství v sociální práci přejímají názory neodborné veřejnosti. Navrhujeme, aby byl podobný výzkum proveden i s výzkumným souborem z neodborné veřejnosti. Na základě jeho výsledků by pak bylo možno navrhnout taková opatření, která by vedla k eliminaci či minimalizaci případných negativních postojů veřejnosti k sociální práci a jejím jednotlivým složkám.

Abstract

Elitism in social work from the aspect of social employees

The presented Bachelor's Thesis deals with the problem of elitism in social work from the aspect of social employees.

In the theoretical part we summarised the knowledge about phenomena related to social work and elitism. Here are explained terms such as social work, social employees, elite or occupational prestige.

The target of the thesis was to identify elitism in social work from the aspect of social employees.

We chose the qualitative research, the questioning method, semi-structured interview technique. The research group was six social employees working in various types of organisations in the territory of South Bohemia. The research was implemented in February and March 2012.

It resulted from the research that social employees consider the work with senior people and disabled people more prestigious than the work with Gypsies, homeless people and drug addicted people. Regarding the form of provided social services the respondents considered the field social work to be the worst. It further resulted from the research that elite is considered performance of managerial function. The research proved elitism in social work and the target of the thesis was met.

The fact that social employees when perceiving elitism in social work take over the opinion of inexpert public is worth noticing. We suggest for similar research to be carried out including the research group from inexpert public. Based on its results it would be possible then to suggest such measures, which would lead to elimination or minimisation of possible negative public attitudes regarding social work and its individual parts.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 3. 5. 2012

.....

Pavla Smolová

Poděkování

Na tomto místě děkuji vedoucí práce Mgr. Aleně Kajanové, Ph.D. za odborné vedení, čas a cenné připomínky při psaní této práce. Dále děkuji své sestře Mgr. Olze Novotné za neocenitelné rady a podporu. V neposlední řadě patří dík mému manželovi Petrovi za technickou podporu, trpělivost a pochopení po celou dobu studia.

Děkuji vám!

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	8
1 Teoretické vymezení.....	9
1.1 Sociální práce	9
1.2 Sociální práce jako způsob realizace sociální pomoci	10
1.2.1 Sociální pojištění	10
1.2.2 Státní sociální podpora	11
1.2.3 Sociální péče.....	11
1.2.3.1 Dávky sociální péče.....	11
1.2.3.2 Sociální služby	12
1.3 Typy sociálních služeb.....	13
1.3.1 Druhy sociálních služeb	13
1.3.2 Formy sociálních služeb.....	14
1.3.3 Zřizovatelé a poskytovatelé sociálních služeb	14
1.3.4 Dělení sociálních služeb podle druhu cílové skupiny	15
1.4 Sociální pracovník.....	16
1.4.1 Kvalifikace sociálního pracovníka	16
1.4.2 Role sociálního pracovníka	17
1.4.2.1 Typy sociálních pracovníků podle činností, které vykonávají.	18
1.4.2.2 Typy sociálních pracovníků podle přístupu k praxi	20
1.4.2.3 Jiná typologie sociálních pracovníků podle přístupu k praxi ...	22
1.5 Vymezení předmětu elita – elitářství	24
1.5.1 Elita	24
1.5.2 Elitářství	26
1.6 Prestiž profese	26
1.7 Moc	28

1.8	Autorita	28
1.9	Elitářství v ošetrovatelství.....	29
1.9.1	Vertikální elitářství v ošetrovatelství	29
1.9.2	Horizontální elitářství v ošetrovatelství	29
2	Cíle práce a výzkumné otázky	31
2.1	Cíl práce	31
2.2	Výzkumné otázky.....	31
3	Metodika.....	32
3.1	Použité metody a techniky	32
3.2	Charakteristika výzkumného souboru	32
3.2.1	Způsob výběru výzkumného souboru	33
3.2.2	Scénář rozhovorů.....	33
3.2.3	Průběh rozhovorů	33
4	Výsledky výzkumu a jejich interpretace	35
4.1	Základní údaje o výzkumném souboru	35
4.2	Co vytváří prestiž v sociální práci.....	36
4.3	Prestiž cílových skupin	38
4.3.1	Které cílové skupiny jsou prestižní	38
4.3.2	Které cílové skupiny nejsou prestižní	41
4.4	Prestiž podle formy sociálních služeb.....	43
4.5	Prestiž státních a nestátních organizací.....	47
4.6	Prestiž vedoucí pozice.....	49
4.7	Shrnutí výsledků.....	52
5	Diskuse.....	54
6	Závěr	60
7	Seznam použitých zdrojů.....	62
8	Klíčová slova	66
9	Přílohy	67

Úvod

Lidská společnost se již v době svého vzniku rozdělovala na ty, kteří vládou a na ty, kdo jsou ovládáni. V této době připadla role vůdce starším rodu. Postupem doby se však společnost diferencovala a do jejího čela se dostávaly nové osobnosti, které disponovaly i jinými kvalitami, než byl věk.

Vycházíme z předpokladu, že společnost je zcela přirozeně rozdělena na složky vládnoucí - elitu - a na složky ovládané - neelitu. Jejich pozice není statická, ale v průběhu času se mění.

Sociální práce je dynamický obor, který se neustále rozvíjí a své zaměření flexibilně přizpůsobuje požadavkům doby. Před pěti lety, s přijetím zákona 108/2006 Sb., se významně změnila požadavky na kvalifikaci sociálních pracovníků. Zvýšené nároky na vzdělání a potřeba jeho celoživotního doplňování s sebou mohou nést i problém rozdělení sociálních pracovníků na „elitní“ a „neelitní“.

Předkládaná práce si klade za cíl identifikovat elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků a pracovníků. Je rozdělena na dvě části. První se věnuje vysvětlení základních pojmů, které s danou problematikou souvisejí: sociální práce, role sociálního pracovníka, elita, prestiž profese atd.

Empirická část práce zachycuje pohled sociálních pracovníků a pracovníků na pojetí prestiže a elitářství ve své vlastní profesi s cílem identifikovat elitářství a popsat faktory, které jeho vnímání ovlivňují.

Předmětem kvalitativní analýzy budou autentické výpovědi šesti respondentů – sociálních pracovníků a pracovníků. Vzhledem k tomu, že se jedná o nové, dosud nepopsané, téma, představuje pro nás určitou výzvu a motivaci k jeho zpracování. Podstatným důvodem pro výběr tématu byla i skutečnost, že problematika „elitářství“ se v poslední době stává častým námětem diskusí, bohužel však v pejorativním významu slova.

1 Teoretické vymezení

1.1 Sociální práce

Slovník sociální práce charakterizuje sociální práci jako „*společenskovědní disciplínu i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních, problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence, nezaměstnanosti aj.). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.*“ (Matoušek, 2003, s. 213).

Sociální práce jako taková je stará jako lidstvo samo. Již v dobách pravěkých bojovali lidé s chudobou a dalšími sociálními problémy na základě solidarity mezi jednotlivými členy společenství. Pomoc sociálně slabým byla zajišťována rodinou, institutem sousedství nebo náboženskými organizacemi (Navrátil, 2001).

V průběhu dějin a ruku v ruce s vývojem lidské společnosti se měnila sociální práce a současně se měnil i pohled na ni. Vyvíjela se z pouhé nekoncepční charitativní činnosti církve a podpůrných cechovních a stavovských spolků v samostatný vědní obor na přelomu 19. a 20. století (Matoušek, 2003, s. 74). Někteří autoři považují sociální práci současně za vědu i umění. Uměním je především proto, že vyžaduje celou řadu dovedností. Jde o schopnost empatie a o dovednost pomáhat druhým tak, aby se tito nestali na pomoci závislí a zachovali si schopnost pomoci si vlastními prostředky (Navrátil, 2001). Současně má sociální práce všechny „*vlastnosti moderní, prakticky zaměřené společenskovědní disciplíny, která analyzuje sociální problémy, postupy a výsledky jejich řešení, koncipuje teoretická zevšeobecnění a doporučení na jejich aplikaci v praktické sociální práci.*“¹ Jako věda má sociální práce jasný předmět výzkumu, rozvíjí vlastní metodologii i metodiku vědeckého výzkumu a praktické sociální práce, má vlastní teorii a současně plní významné funkci směrem k praxi (Tokárová, 2008, s. 99).

Samotný termín „sociální práce“ je připisován Jeffrey Brackettovi (1860-1948), původně dobrovolníkovi z baltimorské *Charity Organization Society*, který se později

¹ Vlastní překlad ze slovenštiny

stal ředitelem *Simmons College School of Social Work*. Ten tvrdil, že výraz „sociální“ by měl být obsažen v názvu nově se rozvíjející profese, protože podtrhuje její zaměření na rodinu, přátele a celkově sociální zázemí klientů. Slovo „práce“ potom doplnil proto, aby byly odlišeny nahodilé aktivity bohatých sponzorů od systematické, zodpovědné a pravidelné práce profesionálních pracovníků (Shafor, Horejsi, Horejsi, 2000).

1.2 Sociální práce jako způsob realizace sociální pomoci

Sociální práce je hlavním přístupem při poskytování sociální pomoci. Tou rozumíme peněžní a věcné dávky a služby poskytované za určitých podmínek a na základě daných kritérií jednotlivým osobám či rodinám, které se nacházejí na spodní hranici příjmového žebříčku. Pojem sociální pomoc významově splývá s pojmem sociální péče (Matoušek, 2003, s. 210).

Systém sociálního zabezpečení v sobě zahrnuje tři oblasti, které se podílejí na řešení sociálních událostí. Jsou jimi: sociální pojištění, státní sociální podpora a sociální péče.

1.2.1 Sociální pojištění

Sociální pojištění je jedním z pilířů sociálního zabezpečení. Právní úpravu organizace a provádění, sociálního zabezpečení obsahuje zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů. Sociální zabezpečení podle tohoto zákona zahrnuje nemocenské pojištění zaměstnanců a osob postavených jim v tomto pojištění na roveň, nemocenské pojištění osob samostatně výdělečně činných a důchodové pojištění.

1.2.2 Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Dávky státní sociální podpory dělíme podle toho, zda je pro přiznání dávky rozhodující výše příjmu rodiny v daném období, na dávky testované a netestované. Podle zákona se poskytují následující dávky: testované – přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné; netestované – rodičovský příspěvek, dávky pěstounské péče, pohřebné (Zákon o státní sociální podpoře).

1.2.3 Sociální péče

Sociální péče spočívá v redistribuci prostředků a služeb, jejichž cílem je všestranný rozvoj jednotlivce. Odborná sociální práce je součástí systému sociální péče. Pojmu sociální péče se užívá v užším významu – ve stejném smyslu jako sociální pomoc, která je součástí systému sociálního zabezpečení. Do oblasti sociální péče spadá poskytování peněžitých a věcných dávek, výchovná a poradenská péče, sociálně právní ochrana, ústavní péče, pečovatelská služba, pracovní rehabilitace, stravování, kulturní a rekreační péče, bezúročné půjčky a některé výhody pro osoby s těžkým zdravotním postižením (Matoušek, 2003, s. 210).

1.2.3.1 Dávky sociální péče

Z hlediska pramene platné právní úpravy nalézáme dávky sociální péče v několika právních předpisech: dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na péči, dávky pro osoby se zdravotním postižením.

- **Příspěvek na péči**

Je dávka, kterou vyplácí a kontroluje Úřad práce ČR – krajské pobočky. Upravuje jej zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách. Příspěvek je poskytován ze státního rozpočtu za účelem pořízení nějaké sociální služby. Je určený osobám, které

jsou závislé na pomoci jiné fyzické osoby při splnění podmínek daných zákonem (Zákon o sociálních službách).

- Dávky pro osoby se zdravotním postižením

Systém dávek pro osoby se zdravotním postižením upravuje zákon č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a vyhláška č. 388/211 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Kompetentní k vyplácení a kontrole využití dávek jsou krajské pobočky Úřadu práce ČR a MPSV ČR jako odvolací orgán. Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením upravuje: příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku, výpůjčku zvláštní pomůcky a průkaz osoby se zdravotním postižením a výhody s ním spojené (Zákon o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením).

- Dávky pomoci v hmotné nouzi

Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Hmotnou nouzí rozumíme stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit a vyřešit tak svoji situaci vlastním přičiněním. Dávkami, kterými se řeší pomoc v hmotné nouzi, jsou: příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. O dávkách pomoci v hmotné nouzi rozhodují a vyplácejí je příslušné krajské pobočky Úřadu práce ČR (Zákon o pomoci v hmotné nouzi).

1.2.3.2 Sociální služby

Sociální služby jsou poskytovány lidem s určitým společenským znevýhodněním za účelem zlepšení kvality jejich života, případně je v co největší míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby zohledňují osobu uživatele, jeho rodinu i skupinu, do níž patří. Sociální služby patří do oblasti řízené Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky, ale i do

oblasti jiných resortů (např. kojenecké ústavy spadají pod řízení Ministerstva zdravotnictví ČR, Probační a mediační služba ČR spadají pod Ministerstvo vnitra ČR, atd.) (Matoušek, 2007).

1.3 Typy sociálních služeb

V následující kapitole se budeme věnovat typologii sociálních služeb. Sociální služby můžeme rozdělovat z několika hledisek. Pro naši práci jsme zvolili dělení podle druhu a formy sociálních služeb, podle druhu zřizovatele a poskytovatele sociálních služeb a podle cílové skupiny, na niž je poskytování sociálních služeb zaměřeno.

1.3.1 Druhy sociálních služeb

Podle druhu dělíme sociální služby na **sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence.**

U sociálního poradenství hovoříme o základním a odborném sociálním poradenství. Je základní činností při poskytování všech sociálních služeb. Základní poradenství poskytuje osobám potřebné informace, které přispívají k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Odborné poradenství je poskytováno se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob. Součástí odborného sociálního poradenství je i půjčování kompenzačních pomůcek.

Služby sociální péče napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem umožnit jim v co nejvyšší míře zapojení do běžného života společnosti.

Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy z důvodu krizové životní situace, rizikových životních návyků a způsobu života vedoucího ke konfliktu se společností. Dále z důvodu sociálně znevýhodňujícího prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé životní

situace a chránit společnost před vznikem nežádoucích společenských jevů (Zákon o sociálních službách, § 37, §38, §53).

1.3.2 Formy sociálních služeb

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (§33) stanovuje tři formy poskytování sociálních služeb: **pobytové, ambulantní a terénní**. Pobytovými službami se rozumí služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb. Ambulantní služby jsou takové, za kterými osoby docházejí, jsou doprovázeny nebo dopravovány do zařízení sociálních služeb, a nejsou spojeny s ubytováním. Terénními službami se rozumí služby, které jsou osobám poskytovány v jejich přirozeném prostředí (Zákon o sociálních službách).

1.3.3 Zřizovatelé a poskytovatelé sociálních služeb

Obecně můžeme zřizovatele a poskytovatele sociálních služeb rozdělit na **státní a nestátní**. V rezortním pojetí jsou zřizovateli sociálních služeb v České republice obce, kraje a Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Obce a kraje mohou zřizovat sociální služby v rámci své samostatné působnosti, a to buď jako vlastní organizační složky bez právní subjektivity, nebo jako příspěvkové organizace s vlastní právní subjektivitou. Také MPSV ČR může zřizovat zařízení sociální péče. Financování takových zařízení je plně nebo částečně kryto z rozpočtu zřizujícího subjektu.

Nestátní poskytovatelé sociálních služeb fungují na území ČR až od roku 1990. Do té doby toto nebylo možné, neboť nestátní subjekty neexistovaly. Nestátní neziskové organizace mohou být formou dotací financovány z rozpočtů obcí, krajů a ministerstev. Na tyto dotace ovšem nemají právní nárok (Matoušek, 2007). V současné době je možný vznik nestátních poskytovatelů sociálních služeb v těchto právních formách: **občanské sdružení, obecně prospěšná společnost, účelová zařízení církví, nadace a nadační fondy**. Vznik, činnost a zánik občanských sdružení definuje zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Zákon 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech,

novela zákona č. 231/2010, charakterizuje obecně prospěšné společnosti. Založení účelových zařízení církví upravuje zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností.

Zvláštní postavení mezi nestátními neziskovými subjekty mají nadace a nadační fondy. Ty nemohou samy sociální služby poskytovat, mohou se však podílet na financování činnosti jiných poskytovatelů sociálních služeb. Vznik, činnost a zánik nadací a nadačních fondů upravuje zákon č. 227/ 1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech (Zákon o nadacích a nadačních fondech). Ty však nejsou předmětem této práce.

1.3.4 Dělení sociálních služeb podle druhu cílové skupiny

V následující části předkládáme přehled cílových skupin klientů a klientek, na něž je zaměřena pozornost sociální práce. Vycházíme z dělení, které uvádí Matoušek (2005; 2007). Upozorňujeme na to, že každá cílová skupina vyžaduje specifický přístup a metody sociální práce.

- Sociální práce s rodinami a s dětmi
 - Děti se syndromem CAN
 - S rodinami v rozvodu
 - S osamocenými rodiči
 - S mnohoproblémovými rodinami
 - Práce s rizikovou mládeží
- Sociální práce s nezaměstnanými
- Sociální práce s bezdomovci
- Sociální práce s uživateli drog
- Sociální práce s etnickými menšinami
- Sociální práce s lidmi se zdravotním znevýhodněním
 - S mentálním postižením
 - S duševně nemocnými
 - Se zdravotním postižením

- Sociální práce se seniory
- Sociální práce s lidmi umírajícími v hospicích
- Sociální práce s uprchlíky
- Probační a mediační služba
- Krizová intervence
- Sociální práce s pachateli trestných činů
- Sociální práce s lidmi poskytujícími placené sexuální služby

1.4 Sociální pracovník²

Následující kapitola je věnována vymezení pojmu „sociální pracovník“. Zabývat se budeme předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka a naplněním jeho role.

1.4.1 Kvalifikace sociálního pracovníka

Předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Základním předpokladem pro výkon povolání je způsobilost k právním úkonům, trestní bezúhonnost, zdravotní a odborná způsobilost.

Odbornou způsobilostí je míněno:

- vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu v oborech zaměřených na sociální práci, sociální pedagogiku, humanitární práci, sociálně-právní činnost a charitní a sociální činnost,
- vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském nebo magisterském studijním programu zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči nebo speciální pedagogiku,

² Pokud v textu hovoříme o sociálním pracovníkovi, máme vždy současně na mysli i sociální pracovníci – ženu. Generického maskulina – tedy mužského rodu pro rod ženský – užíváme z důvodu vyšší přehlednosti textu.

- absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů ve výše uvedených oblastech v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let v případě ukončení vysokoškolského studia v jiných oblastech (Průša, 2008, s. 31).

Zákon dále ukládá sociálnímu pracovníkovi povinnost dalšího vzdělávání, a to po dobu nejméně 24 hodin za kalendářní rok, kterým si doplňuje a upevňuje dosavadní vzdělání. Další vzdělávání se uskutečňuje prostřednictvím specializovaného vzdělání zajištěného vysokými a vyššími odbornými školami, akreditovaných kurzů, odborných stáží a školicích akcí. Akreditaci vzdělávacích zařízení a jejich programů uděluje MPSV ČR na dobu čtyř let (§ 111 Zákona o sociálních službách).

Pro pracovníky, kteří povolání ke dni účinnosti zákona již vykonávali a nedosáhli výše zmiňovaného vzdělání, stanovuje zákon lhůtu sedmi let na jeho doplnění. Pro ty, jež absolvovali střední odborné vzdělání se sociálním zaměřením, je lhůta o tři roky delší. Pracovníci, kteří ke dni účinnosti zákona dosáhli padesáti let věku, jsou považováni za kvalifikované bez ohledu na dosažené vzdělání (Hanuš, 2007).

1.4.2 Role sociálního pracovníka

Pod pojmem sociální role rozumíme vzorec chování, které očekáváme od jedince v určité sociální pozici. Vůči jedinci v určité sociální roli máme jisté očekávání, jak daný jedinec bude jednat, pokud svou roli přijme, nebo ji odmítne. Vlastností sociální role je to, že pokud v dané roli vyměníme konkrétní osobu, nic podstatného se nezmění. Každý člověk zastává ve svém životě celou řadu sociálních rolí. Tyto mohou být v souladu, ale i ve vzájemném konfliktu, pokud jedinec nedokáže dostát všem očekáváním, která vyplývají z rolí, jež člověk současně zastává (Jandourek, 2003).

Každý sociální pracovník ve své profesionální praxi zastává řadu rolí, které se vzájemně prolínají. Povinnosti a práva, která na sebe sociální pracovník bere, jsou dána zákonem, zaměstnavatelem a profesními standardy. Vzhledem k tomu, že sociální

pracovníci významně zasahují do životů klientů, je důležité, aby jejich právo zasahovat bylo legitimní (Matoušek, 2003).

Chápání role sociálního pracovníka je i v dnešní době opředeno řadou mýtů. Nejen laická veřejnost, ale i sami sociální pracovníci, mají o pojetí své role různorodé a mnohdy kontroverzní představy, neboť očekávání vůči nim nejsou jednoznačná. Takové představy můžeme označit za mýty. Janebová a Musil (2007) poukazují na ty mýty, které mají největší vliv na kvalitu sociální práce. Jsou jimi: „sociální práce je případová práce“; „existují dva typy sociálních pracovníků – jedni pomáhají a druhí dohlíží“; „klient má větší moc než sociální pracovník“; „sociální práce je založena na intuici sociálního pracovníka“; „čím více sociální pracovník dodržuje předepsané postupy, tím je jeho práce kvalitnější“; „sociální pracovník je vždy zodpovědný za výsledek sociální práce“; „sociální pracovník musí mít vždy jistotu při rozhodování“. Janebová a Musil zdůrazňují na to, že stěžejní rolí sociálního pracovníka je přemýšlení a že sociální pracovník by měl vždy umět reflektovat svou práci a situaci klientů s ohledem na jejich jedinečnost a neopakovatelnost.

1.4.2.1 Typy sociálních pracovníků podle činností, které vykonávají

Řezníček (2000) odlišuje jednotlivé role sociálních pracovníků podle různých typů činností, které daný sociální pracovník zastává. Čistý typ v praxi pravděpodobně neexistuje, některý typ však může převládat s ohledem na pracovní náplň, druh zařízení, způsob vedení organizace, typ klientů atp.

- **Pečovatel, poskytovatel služeb**

Pomáhá klientovi se zvládnutím běžných denních činností v případě, že je klient kvůli svému postižení, onemocnění nebo jiné neschopnosti nedokáže vykonávat sám. Takovou službu lze poskytovat v pobytovém zařízení, či v domácnostech klientů.

- **Zprostředkovatel služeb**

Sociální pracovník zastává roli toho, kdo klientovi pomůže zorientovat se v nabídce dostupných zdrojů pomoci. Klient často nebývá dobře informován o možnostech, které se mu v dané situaci naskýtají. Úkolem sociálního pracovníka je diagnostikovat situaci, nabídnout a doporučit zdroje pomoci, případně stanovit hierarchii potřeb podle jejich naléhavosti.

- **Cvičitel (učitel) sociální adaptace**

Sociální pracovník pomáhá klientovi měnit jeho chování tak, aby byl klient schopen samostatného řešení svých problémů.

- **Poradce, terapeut**

Pomáhá klientovi se zvládnutím náhledu na jeho postoje a způsob jednání. Úkolem sociálního pracovníka v této roli je psychosociální diagnostika, poradenství, případně socioterapie.

- **Případový manažer**

Sociální pracovník zajišťuje a koordinuje, zejména u klientů s větším množstvím sociálních problémů, výběr a poskytování sociálních služeb.

- **Manažer pracovní náplně**

Jedná se o profesionála ve větším zařízení, který má za úkol organizování, plánování a načasování intervence. Dále sleduje kvalitu poskytovaných služeb a průběžně zpracovává informace.

- **Personální manažer**

Sociální pracovník zajišťuje vzdělávání a výcvik, supervizi a řízení pracovníků určitého zařízení. Někdy je jeho role souběžná s rolí administrátora.

- **Administrátor**

Vedoucí pracovník. Jeho role je především manažerská, plánuje a zavádí způsoby práce, služby a programy v zařízeních.

1.4.2.2 Typy sociálních pracovníků podle přístupu k praxi

Sociální pracovník, který přijme svou roli, zároveň přebírá celou řadu práv a povinností, které z ní vyplývají. Vzhledem k tomu, že významnou měrou zasahuje do životů svých klientů a získává od nich i údaje soukromého charakteru, je nutné zachovávat v praxi určitá pravidla. Ta jsou zajištěna a definována právním systémem, zaměstnavatelem a profesními standardy.

Práva a povinnosti sociálních pracovníků jsou v ideálním případě v rovnováze a vzájemně se doplňují. Ve skutečnosti však mezi nimi dochází k nerovnováze a je na sociálním pracovníkovi, co v dané chvíli upřednostní.

V této souvislosti zmiňuje Banksová (In: Matoušek, 2003) rozdíly mezi tzv. reflexivní a defenzivní praxí.

Pro defenzivní praxi je typické, že sociální pracovník striktně plní jen ty povinnosti, které jsou určeny zákonem a zaměstnavatelem. Na jednu stranu jej tento postup omezuje, na druhou stranu chrání před vlastní zodpovědností. Klient se v tomto případě stává pouhým příjemcem služeb. Je přetvářen tak, aby vyhovoval potřebám organizace, místo toho, aby organizace reagovala na potřeby jednotlivých klientů.

Na druhé straně je sociální pracovník, který je schopen svou praxi reflektovat. Uvědomuje si, že sociální práce s sebou nese celou řadu vnitřních konfliktů (např. konflikt osobních hodnot a hodnot zaměstnavatele, etická dilemata atd.) a tyto konflikty dokáže zpracovat. Své znalosti a dovednosti uplatní v praxi a za svá rozhodnutí dokáže nést morální odpovědnost.

Z hlediska přístupu k praxi rozlišuje Banksová (Banks, 2001) následující čtyři typy sociálních pracovníků: angažovaný sociální pracovník, radikální, byrokratický a profesionální sociální pracovník. Tyto různé typy se však v realitě zřídka objevují ve své čisté formě, častěji se vzájemně prolínají.

- **Angažovaný sociální pracovník**

Angažovaný sociální pracovník chápe sám sebe především jako osobnost a teprve potom jako sociálního pracovníka. Klienta vnímá jako rovnocennou bytost, respektuje jej a přistupuje k němu jako k příteli. Vlastní etické hodnoty přenáší i do své praxe sociálního pracovníka. Nebezpečím takového přístupu k praxi je možnost vytvoření osobního vztahu mezi klientem a sociálním pracovníkem a z něho plynoucí možnost stranění takovému klientovi, anebo možnost vyhoření.

- **Radikální sociální pracovník**

Stejně jako angažovaný sociální pracovník přenáší své osobní hodnoty a postoje do své praxe. Nejde mu ovšem primárně o to, aby poskytl klientovi bezpodmínečnou péči, ale o změnu těch oblastí sociální politiky, které jemu osobně připadají nespravedlivé. Jde mu tedy spíše o změnu legislativy.

- **Byrokratický sociální pracovník**

Striktně odděluje své morální hodnoty od hodnot profesních a hodnot zaměstnavatele. Klienta vnímá jako konzumenta služeb a pracuje s ním manipulativním způsobem tak, aby dosáhl požadované změny. V praxi se řídí pravidly zaměstnavatele, velký důraz klade na služební opatření.

- **Profesionální sociální pracovník**

Profesionální sociální pracovník je vzdělaným odborníkem, který svou identitu buduje především na členství v profesi. Klienta vnímá jako aktivního spolupracovníka a prioritou jsou pro něho především klientovy zájmy. Klientovi umožňuje aktivně se podílet na rozhodování a tím vyvažuje rozdíl moci mezi sociálním pracovníkem a klientem.

1.4.2.3 Jiná typologie sociálních pracovníků podle přístupu k praxi

Na základě vlastního pozorování a zkoumání zjistil Musil (2008), že různorodé představy různých (jedinci, organizace, školy, hnutí atd.) o sociální práci lze rozdělit do čtyř odlišných typů, které označil jako „administrativní“, „profesionální“, „filantropický“ a „aktivistický“ typ. Musil ovšem poukazuje na skutečnost, že tyto typy se ve skutečnosti nevyskytují ve své „čisté podobě“, ale že se vzájemně kombinují. Autor se při popisu jednotlivých typů sociální práce nesnaží vytvořit „třídící stroj“, spíše se domnívá, že uvedená pojetí mohou představovat „myšlenkové orientační body“, o něž se „opírají“ různé skupiny sociálních pracovníků (Musil, 2008, s. 47).

- **Administrativní pojetí sociální práce**

Prototypem „administrativního“ sociálního pracovníka je úředník, který má na starosti vyřizování přidělené agendy. Náplní práce takového pracovníka je pak zpracovávání ustálených žádostí, jejichž obsah a forma jsou předem stanoveny příslušnou legislativní normou. V jeho kompetenci je možnost zvážit, co konkrétnímu klientovi poskytne „nad rámec“ toho, co požadují uznávané výklady norem.

Očekává se od něho loajalita k mateřské organizaci, schopnost ovládat postupy ve vyřizování svěřené agendy a obeznámenost s legislativou, jejíž administrativa mu byla přidělena. Naopak se od něho zpravidla neočekává vyšší odborné nebo vysokoškolské vzdělání v oboru sociální práce.

- **Profesionální pojetí sociální práce**

Od „profesionálního“ sociálního pracovníka se očekává, že bude specialistou s příslušným vyšším odborným či vysokoškolským vzděláním v oboru, který dokáže samostatně uceleně posoudit sociální situaci klienta a na základě toho vypracovat, uskutečnit a zhodnotit plán intervence tak, aby posílil schopnost klienta zvládnout obtížnou životní situaci. Současně zprostředkovává spolupráci s odborníky z podobných pomáhajících profesí.

- **Filantropické pojetí sociální práce**

Jako „filantropický“ zaměřeného sociálního pracovníka chápe Musil člověka, který klientovi poskytuje vše, co klient potřebuje. Hlavním znakem sociálního pracovníka je empatie a vnímavost ke klientovým potřebám. Za základním nástrojem se v tomto pojetí stává spontánní lidský vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem, sociální pracovník je veden vlastním úsudkem a osobními zkušenostmi. V kvalifikaci filantropického sociálního pracovníka nehraje roli skutečné dosažené vzdělání, ale jeho altruismus, empatie a láska k bližnímu. Spontánní, filantropickou pomoc koordinuje manažer.

- **Aktivistické pojetí sociální práce**

V „aktivistickém“ pojetí označuje Musil sociálního pracovníka jako „partáka“³, který ke klientovi přistupuje jako k sobě rovnému individu. Základními prvky tohoto pojetí je solidarita a zodpovědnost při uplatňování zájmů znevýhodněných osob. Výkon role sociálního pracovníka v tomto pojetí zaručuje značnou samostatnost, která je legitimizována výše uvedenou zodpovědností.

³ Slovo „parták“ používá Musil jako překlad anglického „equal“. Považuje je za vhodnější než synonymní slovo „soudruh“, jež v důsledku mocenského zneužití v době totality pozbylo svůj původní význam.

1.5 Vymezení předmětu elita – elitářství

Předmětem této práce je pojetí elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků. Následující část proto věnujeme objasnění pojmů „elita“, „elitářství“, „prestíž profese“, „moc“ a „autorita“. Vzhledem k tomu, že problém elitářství v sociální práci dosud nebyl v české odborné literatuře popsán, přidáváme i vysvětlení pojmu elitářství v ošetrovatelství, jako pomáhajícího oboru.

1.5.1 Elita

Elita je termín pocházející z latinského slova eligere (vybírat, vyplít, vyvolit) a původně se používal pro označení předmětů či výrobků mimořádné kvality. Předpoklady pro vymezení elity jako výlučné sociální skupiny či skupiny „nejlepších“ tvořících vládu nacházíme již ve starověké filosofii, především v díle Platónově.

Pojem je od 18. – 19. století spojován s vysoce postavenými společenskými skupinami. Toto pojetí pojmu elita vychází z existence sociální nerovnosti v každém uspořádání společnosti, svázané s nerovností ekonomickou a politickou a i s rozdílem v osobních vlastnostech a schopnostech jednotlivců. Každodenní zkušenost ukazuje, že lidé, kteří jsou schopni prospět celku, tvoří vždy menšinu a naopak těch, kteří dokážou prospět či uškodit pouze sobě, je většina. Sociologickou otázkou je, do jaké míry mohou lidé uplatnit své vynikající vlastnosti ve prospěch celku. Elita se může stát hybnou silou progresivních změn, současně ale může být nástrojem retardace či konzervace současného stavu (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996).

Ke vzniku elit došlo už v době, kdy se začala formovat první lidská společenství. Z celé společnosti se vyčlenila skupina lidí s výraznými a výlučnými schopnostmi, která začala autoritativně rozhodovat za ostatní. Došlo zde k rozdělení společnosti na dvě části: na třídu ovládající (elita) a na třídu ovládanou (non-elita). Takové dělení vychází z *teorie elit*, která říká, že lidé si nejsou rovni ani po stránce biologické, ani po stránce psychologické.

Teorie elit, za jejíž zakladatele považujeme G. Moscu, V. Pareta či K. Marxe, se objevuje až koncem devatenáctého století. Samotný vznik elit je však data podstatně staršího. Jak již bylo zmíněno, lidé se již v pradávných dobách rozdělili na menší skupinu těch, kteří vládli a větší skupinu těch, jímž bylo vládnuto. V této době připadla role vůdce starším rodu. To znamená, že hlavním předpokladem pro výkon vůdcovské role byl věk člověka. Šlo o tzv. přirozený výběr, jehož jednotkou byl v tomto případě čas. Postupem doby se společnost diferencovala a do jejího čela se dostávaly nové osobnosti, které disponovaly i jinými kvalitami, než byl věk. Ten tedy nakonec přestal být jediným kritériem pro výběr jedince (či skupiny) do čela společnosti (Jodl, 1994).

Teorie elit vychází z předpokladu, že společnost se dělí na vládnoucí a ovládané a že elita nemůže být považována za statickou veličinu, ale že se v průběhu času neustále mění. Nejsystematičtěji propracoval teorii elit italský ekonom, sociolog a politolog Vilfredo Pareto (1848-1923). Neredukoval elitu pouze na vládnoucí třídu, ale uvažoval o ní ve vztahu ke všem činnostem, ve kterých se jednotlivci či sociální skupiny uplatňují. Mimořádnou důležitost určil tzv. mocenské elitě. Uvědomoval si, že např. šachový šampion může tvořit v rámci své profese elitu, ale nemusí mít vůbec žádný talent pro politiku.

Pareto také zkonstruoval jednoduchý model sociální stratifikace, kdy společnost rozdělil na 1. nižší vrstvu – neelitu a 2. vyšší vrstvu – elitu. Elitu dále rozdělil na vládnoucí a nevládnoucí (Maříková, Petrusek, Vodáková, 1996).

Další přínos Vilfreda Pareta spočívá v tom, že v rámci teorie elit zkonstruoval model cirkulace (koloběhu) elit. Vychází z polemiky s přívrženci socialismu a solidarismu. Pareto tvrdí, že existence lidské společnosti není možná bez rozdělení na vládnoucí a ovládané a každý pokus o odstranění stávajících elit nevyhnutelně vede k ustanovení elit nových. *„Ti, kdo mluví o rovnosti, činí tak proto, aby odstranili nerovnosti, které je poškozují, a nastolili nerovnosti, které je zvýhodní“* (Pareto, 1917 In: Keller, 2004, s. 309). Zároveň Pareto ukazuje, že boj mezi starými a novými elitami je naprosto přirozený proces, který probíhá odnepaměti.

V souvislosti s kritikou socialistických systémů hovoří Pareto o dvou způsobech cirkulace elit. V prvním případě se lidé z nižší vrstvy postupně infiltrují do vyšší vrstvy

a tím ji revitalizují. V druhém případě dojde k násilnému svržení stávající elity – dojde k revoluci, která přivede k moci elitu novou (Keller, 2004).

1.5.2 Elitářství

Elitářství je názor, který některé skupiny lidí považuje za elity. Termín elitářství vychází z toho, že určitá skupina (elita) disponuje vlastnostmi, které jsou výjimečné. Jde o výjimečné vlastnosti, schopnosti či vědomosti. Italský sociolog Gaetano Mosca hovoří o elitě jako o mocenské skupině, která má vliv na chod společnosti jako celku.

V povědomí lidí je však ukotven i jiný – negativní- význam slova elitářství, který s sebou nese názor, že „být elitní“ znamená pouze toužit po majetku, vyšším společenském postavení, moci či po slávě. Časté užití slova „elitářství“ v jeho negativním smyslu způsobilo, že jeho původní význam byl z povědomí lidí takřka vytěsněn a zbyl pouze jeho význam pejorativní (Jodl, 1994).

1.6 Prestiž profese

Slovo prestiž, vycházející z latinského „*praestigiae*“ (mámení), chápeme v dnešní době jako **váženost**, jíž se určité osoby či skupiny ve společnosti těší. Prestiž bývá také často spojována s pojmem sociální status, i když se setkáváme s názorem, že je spíše indikátorem⁴ sociálního statusu. Od prestiže je nutné odlišovat pojem úcta (*esteem*), která se vztahuje k jedné určité osobě, zatímco prestiž se váže k pozici (Jandourek, 2001).

Hovoříme-li o profesi (či o povolání), máme na mysli především odbornost, odbornou přípravu na toto povolání. Každá profese je charakterizována následujícími znaky: existence systematické teorie, profesní autorita, systém profesních asociací a profesní etika (Bártlová, 2007).

⁴ Spolu s dalšími ukazateli jako jsou např. profese, příjem, vzdělání, životní styl atd. (Jandourek 2001, s. 194).

Hierarchickým uspořádáním jednotlivých profesí očima veřejnosti se zabývají výzkumy prestiže povolání. V České republice se výzkumem v této oblasti dlouhodobě zabývá Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR. Pravidelně provádí výzkumy ohledně prestiže povolání v ČR. Poslední dva proběhly v letech 2007 a 2011. Je vidět, že výsledky se dlouhodobě výrazně nemění – mezi povolání s nejvyšší prestiží tradičně spadají lékař, vědec, učitel na vysoké škole. Výrazný posun k lepšímu zaznamenala pozice zdravotní sestry (z nehodnocené pozice v roce 2007 až na třetí místo v roce 2011). Pozice sociálního pracovníka však v těchto letech do vybraných 26 povolání zahrnuta nebyla (Škodová, 2007; Tuček, 2011).

Ganzeboon a Treiman ve své statí (2003) popisují standardní klasifikaci zaměstnání (ISCO). Ta byla poprvé vytvořena v roce 1958 a revidována v letech 1968 a 1988. Klasifikace vznikla sumarizací zaměstnaneckých titulů z národních klasifikací. Z nich byl vytvořen hierarchický čtyřstupňový systém, do nějž byly zařazeny nejružnější profese. Sociální pracovník má v tabulce ISCO 3460 – patří do hlavní skupiny č. 3 techniků a odborných pracovníků (Ganzeboon, Treiman, 2003, s. 164).

Byly sestaveny kategorie hodnocení profesního statutu. Index prestiže SIOPS a index socio-ekonomického statutu ISEI reprezentují profesní status, nejsou však zaměnitelné. Míra prestiže vyjadřuje sociální odměny (uznání, úctu nebo opovržení), index socio-ekonomického statutu zkoumá lidské zdroje a ekonomické odměny se zaměřením na znalosti, odbornost a příjmy. Výzkumy ukazují, že socio-ekonomický status je pro dosažení společenského postavení mnohem důležitější než prestiž.

EGP klasifikace (podle svých tvůrců Eriksona, Goldthorpa a Portocarera) rozděluje profese do jedenácti kategorií. Sociální pracovník má EGP 3 – podle třídících kategorií to je rutinní kancelářská práce (Ganzeboon, Treiman, 2003, s. 172).

Zvyšování prestiže jednotlivých povolání výrazně napomáhají nejružnější profesní sdružení. Zejména zmiňme jejich aktivity vedoucí k zvyšování kvalifikace členů, všestranný rozvoj a profesionalizace oboru, mezinárodní spolupráce atd.

V souvislosti s oborem sociální práce uveďme např. Společnost sociálních pracovníků ČR (Společnost sociálních pracovníků ČR, 2012), Profesní komoru

sociálních pracovníků o. s. (PKSP, 2006) v České republice nebo Deutsche Berufsverband für Soziale Arbeit (DSBH, 2010) v Německu.

1.7 Moc

Jako moc chápeme v mezilidských vztazích schopnost jednotlivce či skupiny prosadit vlastní vůli i proti vůli ostatních (Jandourek, 2003).

Subjekt, jenž disponuje určitou mocí, je schopen přinutit jiný subjekt k žádoucímu postoji či jednání na základě své fyzické či duševní převahy. Mocenský vztah mezi subjekty nabývá povahy nadřízenosti a podřízenosti. Charakter určité konkrétní moci je dán především charakterem jejího nositele, cíli, jichž chce nositel dosáhnout a prostředky, jež k tomu používá (Kabátek, 1994).

1.8 Autorita

V předchozí kapitole jsme objasnili pojem „moc“. Chápeme jej jako prosazování vlastní vůle proti vůli ostatních. Takové jednání nemusí nutně vyvolávat v lidech pobouření. Záleží vždy na tom, zda osoba uplatňující svou moc, má ke svému jednání obecně uznávané oprávnění.

Autoritu můžeme rozdělit na primární (osobní), která se objevuje především v malých skupinách, a na sekundární (formální) autoritu, která se uplatňuje ve velkých organizacích. Formální autorita bývá spojena s určitou pozicí.

Klasické rozlišení tří typů autority definoval Max Weber. Rozlišuje autoritu **tradiční**, která se opírá o sílu zvyku, autoritu **charismatickou**, založenou na síle osobnosti, a autoritu **racionálně legální**, která se opírá o moc zákona (Jandourek, 2003, s. 127).

1.9 Elitářství v ošetrovatelství

Problematika elitářství v sociální práci nebyla dosud v české literatuře zkoumána. V naší práci budeme tedy vycházet z poznatků o elitářství z ošetrovatelství, tedy z oboru sociální práci příbuznému.

Jak již bylo výše uvedeno, elita je skupina lidí, která disponuje schopností ovládat jiné osoby či skupiny osob. V tomto směru se může zdát použití slova elitářství v souvislosti s ošetrovatelstvím paradoxní, neboť zdravotní sestry nejsou považovány za mocenskou skupinu. Při rozhodování jsou často marginalizovány, což by je teoreticky vylučovalo z okruhu moci.

Ačkoli jsme uvedli, že zdravotní sestry nepovažujeme za mocenskou skupinu, existuje v rámci ošetrovatelství určitá mocenská struktura. Mluvíme pak o vertikálním a horizontálním elitářství (Bártlová, Matulay, 2009).

1.9.1 Vertikální elitářství v ošetrovatelství

Vertikální elitářství v ošetrovatelství nacházíme mezi sestrami, které zastávají různé funkce v rámci zdravotnického zařízení (vrchní sestra, staniční sestra apod.). Čím vyšší postavení sestra má, tím vyšší je její prestiž. Postup do vyšší pozice znamená pro sestru opuštění dosavadního místa u pacientova lůžka a posun do např. managementu nebo vzdělávání.

1.9.2 Horizontální elitářství v ošetrovatelství

Horizontální elitářství je v ošetrovatelství dáno lékařským modelem a úzce souvisí s technickými a vědeckými dovednostmi sester. V rámci ošetrovatelství jsou jako elitní vnímány ty sestry, které mají vysoce technicky odborné znalosti a pracují s nejmodernějšími přístroji. Jsou to například všeobecné sestry pracující na jednotkách intenzivní péče, na jednotkách speciální péče o děti nebo na odděleních přednemocniční neodkladné péče. Ty vnímají samy sebe jako elitní a současně jsou tak vnímány i

veřejností. Naopak sestry, které zajišťují tělesné funkce pacientů (péče o seniory či dlouhodobě nemocné), se takové prestiži netěší (Bártlová, Matulay, 2009).

Jak je vidět, pozice sestry, která vykonává úzce specializovanou či technicky náročnou činnost je považována za více prestižní, než pozice sestry, která vykonává tzv. „špinavou práci“ u pacientova lůžka.

2 Cíle práce a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je identifikovat vnímání elitářství v sociální práci sociálními pracovníky a pracovníci. Jinými slovy zjistit, které cílové skupiny klientů a formy sociální práce jsou vnímány jako elitní. Určit, které faktory ovlivňují pohled sociálních pracovníků a pracovníků na elitářství ve svém oboru.

2.2 Výzkumné otázky

Vzhledem k vytyčenému cíli výzkumu jsme stanovili následující výzkumné otázky:

1. Vnímají sociální pracovníci a pracovníci práci s určitou cílovou skupinou jako elitní?
2. Vnímají sociální pracovníci a pracovníci určitý typ sociální práce jako elitní?
3. Jaké faktory se podílejí na pojetí elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků a pracovníků?

3 Metodika

3.1 Použité metody a techniky

Empirická část bakalářské práce na téma „Elitářství v sociální práci z pohledu sociálních pracovníků“ byla zpracována metodou kvalitativního výzkumu. Sběr dat byl realizován technikou polostrukturovaného rozhovoru se sociálními pracovníky, působícími na území Jihočeského kraje. Empirická část výzkumu probíhala v období únor – březen 2012.

Kvalitativní výzkum jsme zvolili proto, že ke zkoumání jevů využívá induktivní metodu, která začíná sběrem dat. Pokračuje jejich analýzou ve snaze nalézt motivy a důvody, které stojí za jednáním lidí a význam, který lidé okolním jevům a věcem přisuzují. Hlavním cílem je tedy objasnění jednání lidí.

Metoda dotazování, která zahrnuje techniku polostrukturovaného rozhovoru, je jedním ze základních postupů při sběru dat v kvalitativním šetření (srov. Hendl, 2008).

Obsahem kvalitativního šetření byly rozhovory s šesti respondenty – pěti ženami a jedním mužem. Jednalo se o sociální pracovníky a pracovnice, kteří pracují v organizacích nejrůznějšího zaměření a s různými cílovými skupinami klientů.

Otázky pro rozhovor jsme rozdělili do čtyř významových celků (viz Příloha 1). Vzhledem k tomu, že šetření bylo prováděno metodou kvalitativního výzkumu, nepokládali jsme, za účelem zjištění respondentových názorů, otázky vždy stejným způsobem a ve stejném pořadí (srov. Hendl, 2008).

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvoří šest respondentů a respondentek, kteří na území Jihočeského kraje vykonávají profesi sociálního pracovníka. Jedná se o osoby různě staré a s různou zkušeností s prací v oboru. Studie byla provedena na základě odpovědí získaných z polostrukturovaného interview.

3.2.1 Způsob výběru výzkumného souboru

Výběr výzkumného souboru probíhal částečně na základě dostupnosti, kdy autorka respondenty osobně znala, částečně s prvky snowball, kdy již oslovení respondenti doporučili tazatelce další kontakty (srov. Šubrt, 1998).

Při výběru respondentů nebyl kladen důraz na to, zda se jedná o muže či ženu, nezáleželo na tom, jakého dosáhli vzdělání, ani jak dlouho v oboru pracují. Podstatná byla skutečnost, že respondent či respondentka pracují jako sociální pracovníci na území Jihočeského kraje. Při výběru výzkumného vzorku jsme se snažili zohlednit to, v jaké organizaci a s jakou cílovou skupinou respondenti pracují, tak aby zkoumaný vzorek byl co nejrozmantější.

Anonymita dat je zaručena tím, že v textu nejsou uvedena konkrétní jména a názvy organizací. Respondenti jsou označeni pouze zkratkami R1 – R6.

3.2.2 Scénář rozhovorů

Otázky pro rozhovor byly řazeny do tematických celků tak, aby odpovídaly tématu práce a výzkumným otázkám (viz Příloha 1). Otázky byly obvykle formulovány a řazeny tak, aby nebyla ovlivněna kontinuita rozhovoru – nebyly tedy vždy pokládány stejným způsobem a ve stejném pořadí.

V rámci rozhovorů jsme se cíleně vyhýbali termínům „elitní/elitářství“, abychom v respondentech zbytečně nevyvolávali negativní asociace. Místo toho jsme používali výrazy „prestižní“, „lepší“.

3.2.3 Průběh rozhovorů

Vzhledem k tomu, že šetření bylo vedeno technikou **hloubkového interview**, bylo nutné vybrané potencionální respondenty nejprve oslovit. K prvotnímu kontaktu jsme využili telefonického rozhovoru. Budoucím respondentům jsme vysvětlili téma a účel výzkumu tak, aby se mohli rozhodnout, zda se spoluprací souhlasí.

Respondenti byli při této příležitosti informováni o předpokládané délce rozhovoru a o tom, že rozhovor bude z důvodu přesnějšího záznamu zaznamenán na diktafon. Zároveň byli ujištěni, že žádná identifikační data nebudou při dalším zpracování použita.

Z původních deseti oslovených sociálních pracovníků tři spolupráci odmítli hned při prvním kontaktu. Jedna respondentka odmítla při samotném rozhovoru, aby byl tento zaznamenán. Její výpověď jsme proto do výsledků výzkumu nezahrnuli.

Sběr dat se uskutečnil v termínu únor – březen 2012. Rozhovory probíhaly na pracovištích respondentů. S jedním respondentem jsme vedli rozhovor na neutrální půdě – v restauraci.

Rozhovory samotné probíhaly v důvěrné atmosféře, nebyly nikým a ničím rušeny. Přesto jsme zaznamenali jistou nervozitu z přítomnosti záznamového zařízení. I když respondenti vždy věděli předem, že jejich odpovědi budou zaznamenány a s tímto souhlasili, byli většinou mnohem více otevření ve chvíli, kdy byl diktafon již vypnutý.

Ačkoli zaznamenaný rozhovor trval průměrně deset až patnáct minut, stávalo se, že celková doba trvání se vyšplhala i na hodinu. I když byli všichni respondenti obeznámeni s tématem i s účelem šetření, stalo se, že někteří (R6) po ukončení záznamu projeví zklamání z toho, že otázky nebyly více směřovány na respondentovo konkrétní pracovní zaměření.

4 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Následující část práce je věnována výsledkům empirického výzkumu a jejich interpretaci. Každý rozhovor s respondentem byl doslovně přepsán a následně zpracován (viz Příloha 2).

Data získaná z rozhovorů jsme analyzovali **metodou zachycení vzorců** (tzv. gestaltů) tak, že jsme vyhledávali opakující se témata a ty jsme posléze zaznamenali (srov. Miovský, 2006).

4.1 Základní údaje o výzkumném souboru

Tabulka č. 1: Základní údaje o výzkumném souboru

Respondent	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Pracovní pozice	Doba v oboru	Pracoviště
R1	žena	30	VŠ Bc.	sociální pracovníce	6 let	Pob. centrum pro DMP
R2	žena	26	VŠ Mgr.	sociální pracovníce	2 roky	Charita
R3	žena	27	VŠ Mgr.	sociální pracovníce	2, 5 roku	NZDM
R4	žena	30	VŠ Mgr.	sociální pracovníce	5 let	DS
R5	muž	32	VŠ Mgr.	sociální pracovník	2 roky	NNO Terén
R6	žena	54	SŠ	sociální pracovníce	18 let	MÚ OSPOD

Zdroj: Vlastní výzkum

Vysvětlivky: DMP – Děti s mentálním a kombinovaným postižením

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

DS – Domov pro seniory

Terén – Terénní program

MÚ OSPOD – Městský úřad, Oddělení sociálně právní ochrany dětí

NNO – Nestátní nezisková organizace

Z tabulky č. 1 je patrné, že výzkumný soubor tvoří šest respondentů – pět žen a jeden muž. Respondenti pracují jako sociální pracovníci v různých organizacích na území

Jihočeského kraje. Věkové rozpětí výzkumného souboru se pohybuje od 25 do 54 let, přičemž převažují respondenti mladšího věku. Doba, kterou respondenti strávili prací v oboru sociální práce, se pohybuje v rozmezí od dvou do osmnácti let. Rozpětí vzdělání, kterého respondenti dosáhli, se pohybuje od středoškolského (R6), přes vysokoškolské bakalářské (R1) až po ukončené vysokoškolské magisterské vzdělání (R2, R3, R4, R5).

4.2 Co vytváří prestiž v sociální práci

Sociální práce je oborem s širokou oblastí působení. Pracuje s nejrůznějšími typy klientů, v různých podmínkách a různou formou. Faktory, které ovlivňují pohled na jednotlivé sociální práce a na jejich prestiž, jsou velice rozmanité.

Respondenti, kteří se podíleli na našem výzkumu, uvádějí, že z jejich pohledu – z pohledu sociálních pracovníků – nelze rozlišovat mezi tím, která práce je prestižní a která není. Shodují se v tom, že **každá sociální práce je stejně důležitá a potřebná**:

„Já osobně to nemám nějak rozdělený, že by mi něco přišlo prestižnější a něco ne.“ (R4)

„Jako podle mě jsou potřebný všechny...“ (R4)

„Každá cílová skupina je nějakým způsobem potřebná, každá potřebuje pomoci...“ (R2)

„Já myslím, že je to tak na stejný úrovni.“ (R6)

„No, já nevím, všechno je to stejně potřebný.“ (R6)

„Já myslím, že každá cílová skupina je v sociální práci stejně důležitá.“ (R5)

To, že jsou některé obory v sociální práci považovány za prestižnější než jiné, zdůvodňují respondenti především tím, **jak sociální práci vnímá neodborná veřejnost:**

„...pokud myslíte prestiž podle toho, jak se na to dívá společnost, tak určitě jsou prestižnější sociální práce.“ (R5)

„... společnost pomoc těmhle skupinám lidí víc ocení.“ (R5)

„ (pomoc) potřebuje i ta naše skupina, jenže ta naše skupina je, že jo, co si budem povídat. Je prostě... neoblíbená. U majoritní společnosti.“ (R5)

„Já myslím, že třeba odborná veřejnost, jako lidi, co tomu rozumí a jsou z toho, tak ty to třeba rozlišovat nebudou, ale veřejnost jako taková podle mě jo.“ (R4)

„Protože ta společnost se na to tak kouká, že jako ten feťák si to takhle udělal sám... že jako ty společnosti nic nedávají...“ (R4)

Dalším důležitým ukazatelem prestiže určité sociální práce je to, zda respondenta práce baví a **přináší** mu určité **uspokojení:**

„Pro mě je důležitý, aby mě práce bavila.“ (R4)

„Mám pocit, že ta moje práce není zbytečná a že jsem užitečná někomu, kdo to potřebuje.“ (R1)

Respondenti hodnotí lépe i takovou práci, ve které jsou po vynaloženém úsilí **vidět** pozitivní **výsledky:**

„Tady je (výsledky) vidíte, neřikám, že ve sto procentech, ale občas jo. A to potěší.“ (R6)

„Tak když je vidět nějaký posun k lepšímu, tak určitě jo (pozitiva respondentčiny práce).“ (R3)

Jako prestižnější vidí respondenti takovou práci, při které jim ze strany klienta nehrozí žádné nebezpečí, kdy je **klient** nijak **neohrožuje**:

„Právě je pro mě hrozně důležitý, aby ten klient spolupracoval a taky aby mě při práci jakoby neohrožoval.“ (R1)

„Tam taky člověk nikdy neví, jestli mu ten klient třeba taky něco neudělá.“ (R4)

4.3 Prestiž cílových skupin

Jeden z tematických celků výzkumu tvořila prestiž jednotlivých cílových skupin. Cílem bylo zjistit, zda některou z cílových skupin klientů považují respondenti za prestižní, zda je lepší s ní pracovat a proč.

4.3.1 Které cílové skupiny jsou prestižní

Respondenti se v přesném vymezení cílových skupin, které lze považovat za prestižní, neshodli. Zdůrazňují, že **práce s každou cílovou skupinou je potřebná**:

„Jako já si myslím, že každá cílová skupina je nějakým způsobem potřebná, každá potřebuje pomoc...“ (R2)

„Já myslím, že třeba odborná veřejnost, jako lidi, co tomu rozumí a jsou z toho, tak ty to třeba rozlišovat nebudou...“ (R4)

„Já myslím, že každá cílová skupina je v sociální práci stejně důležitá...“ (R5)

Ačkoli se respondenti neshodli na jedné či dvou cílových skupinách, které lze považovat za prestižní, lze v jejich výpovědích nalézt oblasti, ve kterých se shodují. Jako cílové skupiny, které respondenti označují za prestižní, je možné jmenovat tyto:

- **rodiny s dětmi se zdravotním postižením:**

„...řekla bych, že (moje práce) určitě bude braná líp než třeba práce s...“ (R1)

„já bych třeba klidně šla třeba k postiženým dětem...“ (R4)

„kouká se líp třeba na ty postižený děti...“ (R4)

- **osoby se zdravotním postižením:**

„...jako dovedu si představit, že bych dělala třeba se zdravotně postiženými...“ (R2)

„...je to společensky prospěšný... pracovat se seniorama nebo lidma se zdravotním postižením...“ (R3)

- **senioři:**

„Klidně bych si dokázala představit práci se starejmalidma.“ (R6)

„Tak určitě jsou prestižnější sociální práce. Třeba v domově důchodců...“ (R5)

„...jako poslání (jim víc) přijde pracovat se seniorama...“ (R3)

Důvody, proč je práce s tou kterou cílovou skupinou „lepší“ či „prestižnější“, se shodují. Tyto výrazy však nechápeme jako synonyma. Slovo „lepší“ považujeme za významově nadřazené slovu „prestižní“, neboť v sobě kromě váženosti spojené s prestiží skrývá i další rozměry. „Lepší“ práce je jednodušší, ne tolik náročná. Respondenti uvádějí, že je podstatné, zda si **klient způsobil svůj stav vlastním**

jednáním, či zda je jeho **stav vrozený a vůlí neovlivnitelný**. Lidem, kteří si svou špatnou sociální situaci nezpůsobili vlastním přičiněním, je potřeba více pomáhat:

„...ty děti se takhle postižený už narodily a nikdo za to nemůže...“ (R1)

„A takhle, to jsou lidi, který se třeba s tím svým postižením už narodili, a je třeba jim pomáhat.“ (R2)

„... víc jim (lidem) víc jako posláním přijde pracovat se seniorama, než třeba jako s lidma, o kterých si myslej, že si za to můžou sami“ (R3)

„... zatímco u těch dětí je dneska trend, že se to bere jako víc jako lepší práce, že oni za ten svůj stav nemůžou.“ (R4)

„společnost pomoc těmhle skupinám lidí (senioři, uprchlíci, osoby se zdravotním postižením) víc ocení... každej vidí, že tyhle skupiny pomoc skutečně potřebují.“ (R5)

Dalším faktorem, který zvyšuje v očích sociálních pracovníků prestiž cílové skupiny, je schopnost a **ochota klienta spolupracovat** se sociálním pracovníkem na zlepšení své životní situace.

Čím více klient spolupracuje, tím lépe hodnotí sociální pracovník i celou cílovou skupinu:

„...taky to vidím, že třeba ty rodiče, co s nima spolupracujeme, tak jsou jakoby aktivní a pozitivně naladěný ke spolupráci.“ (R1)

„...který o tu pomoc opravdu stojí... pak vám ten klient tu práci nezesnadňuje, ale naopak usnadňuje.“ (R5)

4.3.2 Které cílové skupiny nejsou prestižní

Sociální pracovníci, tvořící náš výzkumný soubor, hodnotili jako nejvíce prestižní ty skupiny klientů, které svou špatnou sociální situaci nezapříčinily vlastním životním způsobem, a které se sociálním pracovníkem aktivně spolupracují na jejím zlepšení.

Na opačné straně žebříčku v hodnocení prestiže se objevují takoví **klienti**, s nimiž je spolupráce nejvíce obtížná, ti, **kterí nespolupracují** a ti, kteří o spolupráci ani nestojí:

„... je jasné, že když ten klient nespolupracuje, nebo ani nechce pomoci, tak ta práce s ním pak nestojí za nic a je to i mnohem náročnější.“ (R1)

Jako další faktor, negativně ovlivňující hodnocení prestiže cílových skupin, uvádějí respondenti to, že určití **klienti** sociálních pracovníků, **jsou za svou sociální situaci odpovědní sami svým životním stylem**. Jako takové označili respondenti především osoby bez přístřeší, osoby drogově závislé a Romy:

„Úplně nejnáročnější jsou právě drogově závislí a práce s lidmi bez přístřeší a vůbec na okraji společnosti.“ (R2)

„(práce s drogově závislými a s lidmi bez přístřeší je náročná) v komunikaci, ale i v jejich postoji k životu. Kolikrát ani nechtějí pomoci... (R2)

„já vždycky říkám, že bych nešla dělat někam do léčebny.... Představa, že bych šla někam k narkomanům...“ (R2)

„... (práci se seniory a s osobami se zdravotním postižením) spousta lidí vnímá spíš jako poslání,... než třeba jako s lidma, o kterých si myslí, že si za to můžou sami.“ (R3)

„...ten feťák si to takhle udělal sám, to samý třeba ty společensky nepřizpůsobiví.“ (R4)

„Asi nejobtížnější je to s bezdomovcema... oni ztrácejí motivaci k něčemu. Vůbec něco podnikat.“ (R6)

Důvodem, proč jsou určití klienti negativně hodnoceni, se zdá být i **celospolečenský pohled na takovou cílovou skupinu:**

„(pomoc) *potřebuje i ta naše skupina, jenže ta naše skupina je, že jo, co si budem povídat. Je prostě... neoblíbená. U majoritní společnosti.*“

„Jako setkávám se tak ve svém okolí, že je to považovaný spíš za podřadnou práci (práce s Romy).“ (R3)

Neodborná veřejnost vnímá, podle názoru respondentů, negativně sociální práci s určitými cílovými skupinami proto, že taková **práce nepřináší společnosti žádný** nebo jen malý **užitek**:

„Protože spousta lidí si třeba myslí, že to nemá smysl. Nebo že to není tak společensky prospěšný.“ (R3)

„Jako že tý společnosti nic nedávají a jenom berou.“ (R4)

„Podle názoru majoritní společnosti tyhle lidi zneužívají sociálního systému.“ (R5)

Tabulka č. 2: Prestiž cílových skupin

Respondent	Cílová skupina							
	Osoby se zdravotním postižením	Senioři	Děti	Osoby bez přístřeší	Osoby závislé na drogách	Osoby ohrožené sociálním vyloučením (Romové)	Nezaměstnaní	Uprchlíci
R1	+		+		-	-	+	
R2	+			-	-			
R3	+	+				-		
R4			+	-	-	-		
R5		+				-		+
R6		+		-				

Zdroj: Vlastní výzkum

Vysvětlivky: + je prestižní
 - není prestižní

Tabulka č. 2 přehledně znázorňuje, které cílové skupiny respondenti vnímají jako prestižní a které jako neprestižní. Do seznamu cílových skupin v tabulce jsme zařadili pouze ty, které respondenti v rozhovoru výslovně zmínili.

4.4 Prestiž podle formy sociálních služeb

V České republice jsou zákonem stanoveny tři formy poskytování sociálních služeb – ambulantní, pobytová a terénní.

Nad otázkou, kterou formu sociálních služeb považují za prestižní, se respondenti pozastavovali a váhali s odpovědí. Důvodem se zdá být jejich **nezkušenost** s různými typy sociální práce:

„Tohle je moje první zaměstnání – možná, že kdybych měla možnost vyzkoušet si všechny ty typy – třeba práci v nějakém pobytovém zařízení nebo v terénu, tak bych dokázala odpovědět.“ (R2)

„Já teda nemám tu zkušenost, protože jsem vždycky dělala jen v tý pobytový.“ (R4)

Při hodnocení prestiže jednotlivých forem se respondenti neshodli, která forma je nejprestižnější. Naopak byli jednotní v tom, která z forem je prestižní nejméně. Jako **nejméně prestižní** označili respondenti **terénní** sociální služby:

„vyloženě terénního pracovníka bych dělal dost nerad.“ (R5)

„... a někde na chvostu jsou jakoby terénní služby.“ (R3)

„... já to teda vezmu z té druhé strany, jako od té podle mě nejhorší. To si myslím, že je ta terénní.“ (R1)

Negativně hodnotí respondenti terénní sociální práci zejména z následujících důvodů:

- terénní sociální práce je ve srovnání s ostatními formami sociálních služeb **spojena s určitým fyzickým nepohodlím:**

„... ta terénní je jakoby nejmíň pohodlná.“ (R4)

„A je to náročnější i v podmínkách. Při představě, že bych teď v mínus dvaceti běhala někde venku...“ (R2)

- při terénní sociální práci sociální pracovník může pociťovat jisté **ohrožení** své osoby:

„Tam taky (při terénní práci) člověk nikdy neví, jestli mu ten klient třeba taky něco neudělá.“ (R4)

„Když budu dělat někde v terénu, já nevím, s bezdomovcem nebo s feťákama, tak nikdy nevím, jestli na mě třeba nezaútočí.“ (R1)

- terénní sociální práce je spojována s **nejméně prestižními cílovými skupinami:**

„... když budu pracovat někde v terénu, já nevím, s bezdomovcem nebo s feťákama...“ (R1)

„... a když budu dělat třeba streetworkera, vyhledám třeba nějakou skupinu feťáků...“
(R2)

„... když se řekne terénní práce, tak si každý představí to vyměňování jehel narkomanům, což za nějak prestižní považovaný není... Že každý si představí jakoby streetwork.“ (R3)

Negativní vliv na hodnocení prestiže terénní formy sociální práce má podle respondentů i skutečnost, že sociální pracovníci musejí klienty často sami vyhledávat a **pomoc jim nabízet**. Může se stát, že klient o službu vůbec nemá zájem a se sociálním pracovníkem nespolupracuje. Taková práce je pak mnohem **náročnější**:

„... (v terénu) musí (sociální pracovník) umět ty lidi nějakým způsobem navnadit, upoutat, přimět ke spolupráci... to je podle mě mnohem náročnější.“ (R2)

„Je rozdíl, když jako u nás dělám šetření s člověkem, kterej o tu službu žádá a stojí o ní, než třeba támhle s feťákem, kterej, já nevím, nespolupracuje nebo tak.“ (R4)

„Ten terén, to jsem zapomněl říct, ty jim jakoby ty služby nutíš... když za nima přijdeš v rámci toho terénu, tak jim v podstatě tu službu vnucuješ.“ (R5)

Lépe než terénní sociální práci hodnotí respondenti ambulantní a pobytové služby.

Pobytové služby vnímají respondenti pozitivně z toho důvodu, že jsou veřejností hodnoceny jako **smysluplné**:

„... ty pobytovky jsou vnímány jako smysluplnější, než třeba když se řekne terénní práce...“ (R3)

Pobytové služby vyhledávají osoby, které **mají o službu skutečně zájem** a je pravděpodobnost, že budou se sociálním pracovníkem **spolupracovat**:

„Je rozdíl, když jako u nás dělám šetření s člověkem, kterej o tu službu žádá a stojí o ní, než třeba támhle s feťákem, kterej, já nevím, nespolupracuje nebo tak.“ (R4)

„(v pobytovém zařízení) tam vás ty klienti opravdu musejí vyhledat, protože musej.... Jo, když tě vyhledají sami, tak mají problém, kterejchtějí řešit.“ (R5)

Dále respondenti uvádějí, že v zařízeních poskytujících pobytové služby se objevuje **široké spektrum problémů**, které sociální pracovník musí řešit:
„Jakože ten záběr problémů je taky širokej....“ (R1)

„Myslím, že v tý pobytový je takovejnejširší záběr. Jak tu ty lidi žijou... tak tady se může naskytnout mnohem více problémů nebo věcí, který se tu řeší.“ (R4)

Ambulantní forma sociálních služeb je dle názoru respondentů pozitivní v tom, že se **klienti** často **střídají** a nedochází tak často k tomu, že se sociálnímu pracovníkovi práce s určitým klientem zprotiví:

„No, u ambulantních služeb nejsou klienti pořád ty samý, jak se tam střídají, tak nezačnou člověka štvát.“ (R1)

Respondenti vedle jednotlivých forem sociální práce preferují i jejich **vzájemnou kombinaci**:

„Mně vyhovuje ta kombinace, kterou mám. Já jakoby jsem terénní, ale dělám na jednom místě, takže jsem jakoby ambulantní.“ (R5)

„No, tak nejlepší je asi kombinace. Jako to mám teď.“ (R6)

Kombinace různých forem poskytování sociálních služeb přináší sociálnímu pracovníkovi významná pozitiva. Práce **není stereotypní**:

„Ale vyloženež terénního pracovníka bych dělal dost nerad. Protože mi to... nevím, je to takový omezující, nebo spíš stereotyp.“ (R5)

Díky kombinaci terénní a ambulantní formy sociální práce si sociální pracovník lépe a přesněji **ověří informace** získané od klienta:

„Máte přehled, když vám tady (v kanceláři) třeba někdo z rodičů něco říká, tak pak jdu třeba do školy, kde si ty věci můžu ověřit.“ (R6)

Tabulka č. 3: Prestiž formy sociálních služeb

Respondent	Forma sociálních služeb		
	Ambulantní	Pobytová	Terénní
R1	+		-
R2	+		-
R3		+	-
R4		+	-
R5		+	-
R6	0	0	0

Zdroj: Vlastní výzkum

Vysvětlivky: + je prestižní
 - není prestižní
 0 nevyjádřil se

Tabulka č. 3 ukazuje, jak respondenti pohlíží na jednotlivé formy sociálních služeb. Vidíme, že jako nejméně prestižní je vnímána terénní sociální práce.

4.5 Prestiž státních a nestátních organizací

Z odpovědí respondentů vyplývá, že velkým ukazatelem prestiže daného typu sociální práce je i **výše finančního ohodnocení**, kterého se za vykonanou činnost pracovníkovi dostane.

S výší finančního ohodnocení úzce souvisí i typ organizace, ve které je sociální pracovník zaměstnán. Ukazuje se, že sociální práce **ve státních** (případně krajských) **organizacích** je respondenty hodnocena jako lepší než práce v nestátních neziskových organizacích.

Ve veřejné správě či v příspěvkových organizacích kraje je zaměstnanec finančně ohodnocen na základě svého tabulkového zařazení do určité platové třídy. Takové finanční ohodnocení se respondentům jeví jako vyšší a tedy i prestižnější:

„Takže je taky rozdíl, když člověk dělá v nějaký neziskovce a na druhou stranu někde ve státním zařízení, tak na to taky lidi koukají jinak. Jo? Že ten ve státním má většinou víc peněz.“ (R1)

„Mám pocit, že lepší je ten typ sociální práce, který se týká úřadů. ... Hlavně z důvodu lepšího finančního ohodnocení.“ (R2)

„Když někomu řeknu, že dělám v azyláku a když někomu řeknu, že dělám na městském úřadě, já nevím, tak se na to bude koukat úplně jinak.“ (R4)

„... ale pak jde taky o to, kolik si tam člověk vydělá. Když vím, že budu mít víc na městském úřadě, tak půjdu radši tam než třeba do nějakýho kontaktního místa...“ (R4)

„... v tý neziskovce jsou lidi daleko míň placený, špatně ohodnocený, protože třeba vysokoškoláci tam mají daleko nižší platy než my.“ (R6)

Současně je sociální práce ve veřejné správě hodnocena jako prestižnější z toho důvodu, že sociální pracovník zde vystupuje **ve vztahu ke klientovi z pozice moci**:

„Když budu, dejme tomu, sedět na úřadu práce na hmotné nouzi, tak ke mně klienti budou chodit a já tam vystupuju v roli sociálního pracovníka jako úředníka.“ (R2)

„(lepší je) nějaká práce třeba na úřadech, kde ty lidi vystupujou z pozice moci.“ (R3)

„... je důležitý, aby ty klienti jako chtěli spolupracovat, protože pak když to nechtěj, tak jim moc nemůžeme pomoci a vlastně pracujeme z pozice nějaký jako státní moci, když je to třeba.“ (R6)

4.6 Prestiž vedoucí pozice

V pohledu na prestiž vedoucí funkce se respondenti uvádějí, že **vedoucí pozice je prestižnější** než pozice řadového sociálního pracovníka:

„Je tam určitě i větší prestiž.“ (R1)

„Prestižnější je to určitě, když to vezmete z pohledu nějaký hierarchie...“ (R4)

„Jinak z pohledu společnosti je samozřejmě lepší, když řekneš, že jsi na vedoucí pozici...“ (R5)

„Je to asi prestižnější, to jo.“ (R6)

Prestiž vedoucí pozice je dána především **mocí**, kterou vedoucí pracovník disponuje v prosazování vlastních nápadů a plánů:

„(vedoucí pracovník) Má moc, může plánovat, má lepší pozici, když chce něco prosadit.“ (R1)

„A taky že má určitým způsobem větší moc...“ (R2)

„Ale jako hlavní pozitivum vnímám, že má člověk možnost víc věcí ovlivnit. Že si může víc věci dělat po svém...“ (R3)

„Jako člověk má určitě nějakou moc dělat si věci po svém...“ (R4)

Ve srovnání s pozicí řadového pracovníka je vedoucí pozice spojena i s lepším **finančním ohodnocením**:

„No a taky mívá víc peněz, to je taky důležitý.“ (R1)

„Tak jednak tam bývá lepší finanční ohodnocení.“ (R3)

„... taky má nějakou tu korunu navíc...“ (R4)

„No, rozhodně má víc peněz.“ (R5)

„Má i lepší ohodnocení.“ (R6)

Výkon vedoucí funkce je podle respondentů podmíněn **vyšším vzděláním**, dostatečnou životní **zkušeností** i zkušeností v oboru:

„Myslím, že k tomu musí mít člověk dost zkušeností a tak nějak k tomu i lidsky dozrát.“ (R1)

„Tak ten vedoucí by měl asi mít hodně zkušeností s tou prací.“ (R2)

„... musela jsem se to naučit a učím se to vlastně pořád.“ (R4)

„Musí mít vyšší vzdělání, víc znalostí...“ (R6)

Ačkoli je vedoucí pozice spojena s vyšší prestiží, **nejsou** respondenti **přesvědčeni** o tom, že je práce vedoucího **lepší** než práce řadového pracovníka:

„Lepší nevím.“ (R1)

„(Dělá vedoucí pracovník lepší práci?) Lepší ne. Jinou.“ (R2)

„... taková výhra to taky není.“ (R4)

„Já myslím, že lepší určitě není.“ (R6)

Výkon vedoucí funkce se pojí s větší **zodpovědností** pracovníka:

„Jako vedoucí má mnohem větší zodpovědnost...“ (R1)

„Kolikrát ten vedoucí má víc odpovědnosti...“ (R2)

„Zase má víc zodpovědnosti.“ (R3)

„... člověk má mnohem víc zodpovědnosti...“ (R4)

„Ale ta jeho práce je zodpovědnější...“ (R5)

„Ale zase má větší zodpovědnost.“ (R6)

Vedoucí funkce a s ní spojená zodpovědnost s sebou nese negativně hodnocené aspekty – vedoucí pracovník je **odpovědný za celý tým a za kvalitu práce**. Pokud není práce včas či kvalitně odvedena, je na vedoucím, aby chyby napravil:

„Jako vedoucí má mnohem víc zodpovědnosti za ten svůj tým.“ (R1)

„Všechno, co je špatně, tak padá na mojí hlavu.“ (R4)

„No, a když něco není hotový, tak tady prostě musím zůstat do večera a dodělat to.“
(R4)

„A musí dělat věci i jako nad rámec.“ (R6)

Tabulka č. 4: Prestiž vedoucí funkce

Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6
Vedoucí funkce	+	+	+	+	+	+

Zdroj: Vlastní výzkum

Vysvětlivky: + je prestižní

Tabulka č. 4 demonstruje, že výkon vedoucí funkce je respondenty považován za prestižní.

4.7 Shrnutí výsledků

Respondenti z řad sociálních pracovníků se v rámci výzkumu vyjadřovali k pojetí prestiže v sociální práci.

Hodnotí každou sociální práci jako stejně důležitou a potřebnou, zdůrazňují však, že z pohledu neodborné veřejnosti je možné vnímat některou jako více a jinou jako méně prestižní.

Z hlediska cílových skupin vnímají respondenti jako prestižní ty klienty, kteří svou špatnou sociální situaci nezpůsobili vlastním přičiněním a dále ty, kteří se sociálním pracovníkem spolupracují a o pomoc opravdu stojí. Mezi takové klienty řadí respondenti osoby se zdravotním postižením či seniory.

Na opačné straně jsou skupiny klientů, které svou nepříznivou sociální situaci způsobily vlastním jednáním a skupiny nespolupracující. Sem řadí respondenti osoby bez přístřeší, osoby drogově závislé a Romy. Práce s danými skupinami je společensky jen málo prospěšná.

V hodnocení prestiže jednotlivých forem sociálních služeb se respondenti shodli na tom, která forma je nejméně prestižní. Nejhůře hodnocená je terénní sociální práce, protože je často spojována s nejméně prestižními cílovými skupinami. Dále je terénní sociální práce spojována s určitým fyzickým nepohodlím a s možností ohrožení ze strany klientů.

Respondenti vnímají rozdíl mezi prací ve státní správě a v nestátních organizacích. Práce ve veřejné správě je respondenty považována za prestižnější, neboť se zde pracovníkovi dostává vyššího finančního ohodnocení. Dále ve státních organizacích, na rozdíl od nestátních, sociální pracovníci vystupují vůči klientům z pozice moci.

Sociální pracovníci, kteří se podíleli na našem výzkumu, shledávali vedoucí pozici jako prestižní. Vedoucí pracovník podle nich disponuje určitou mocí, díky které snadněji prosazuje své vize. Dále je vedoucí pozice spojována s lepším finančním ohodnocením. Ačkoli je vedoucí pozice hodnocena jako prestižní, neshodli se respondenti na tom, že je práce vedoucího pracovníka lepší. Vedoucí práce, a

zodpovědnost s ní spojená, s sebou nese skutečnost, že vedoucí pracovník je často nucen pracovat nad rámec své pracovní náplně a své pracovní doby.

5 Diskuse

Předmětem výzkumu, který je součástí této bakalářské práce, je elitářství v sociální práci. Oslovili jsme šest respondentů – sociálních pracovníků z Jihočeského kraje, aby se vyjádřili k tomu, jak a jestli vůbec vnímají ve svém oboru elitářství. Vzhledem k tomu, že význam pojmu „elita“ je v současné době vnímán spíše jako pejorativní (srov. Jodl, 1994), vyhýbali jsme se při samotných rozhovorech tomuto slovu a raději jsme používali výrazů „prestižní“ a „lepší“.

S ohledem na cíl práce, jímž bylo identifikovat vnímání elitářství v sociální práci sociálními pracovníky a pracovníci, jsme stanovili následující výzkumné otázky:

- **Vnímají sociální pracovníci a pracovníci práci s určitou cílovou skupinou jako elitní?**
- **Vnímají sociální pracovníci a pracovníci určitý typ sociální práce jako elitní?**
- **Jaké faktory se podílejí na pojetí elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků a pracovníků?**

Základem výzkumu byla analýza transkriptů jednotlivých rozhovorů s respondenty. Vzhledem k tomu, že se jednalo o kvalitativní šetření, zvolili jsme pro rozhovor pouze soubor návodných otázek (viz Příloha 1). Ty nebyly, v rámci zachování kontinuity a logiky rozhovoru, pokládány vždy stejným způsobem a ve stejném chronologickém pořadí. Respondenti tak mohli mluvit o všem, co považovali za důležité.

Jednou z hlavních otázek, kterou jsme v rámci výzkumu pokládali, bylo, zda respondenti považují sociální práci s určitou cílovou skupinou za prestižnější než jinou. Na tuto otázku se nám dostalo odpovědi, že práci s jistými cílovými skupinami lze vnímat jako „lepší“. Nicméně je třeba zdůraznit, že respondenti samotní považují práci s každou cílovou skupinou za stejně potřebnou. Každý klient potřebuje pomoc a nezáleží na tom, kdo to je. Důvodem, proč respondenti vidí některé skupiny klientů jako

„prestižní“ a jiné jako „méně prestižní“, se zdá být **celospolečenský pohled** na takové klienty.

Jako prestižní označili respondenti sociální práci s následujícími skupinami klientů: senioři, rodiny s dětmi a osoby se zdravotním postižením. Na opačné straně žebříčku – tedy nejméně prestižní – uvádějí sociální práci s osobami závislými na návykových látkách, s osobami bez přístřeší a s Romy.

V rámci výzkumu jsme zjišťovali, jaké faktory ovlivňují názory respondentů na určitou cílovou skupinu. Zdá se, že velkou roli zde hraje pohled neodborné veřejnosti. Je-li práce s jistými klienty společností vnímána jako málo smysluplná či dokonce zbytečná, je označena jako méně prestižní.

Důležitým důvodem, ovlivňujícím prestiž jisté cílové skupiny, je skutečnost, zda se klient ve své špatné sociální situaci ocitl vlastním přičiněním (rizikovým způsobem života atd.), nebo je jeho stav vrozený a vůlí neovlivnitelný. Proto jsou lépe hodnoceny osoby se zdravotním postižením, než osoby drogově závislé.

Pakliže klient se sociálním pracovníkem aktivně spolupracuje na zlepšení své sociální situace, je hodnocen lépe než ten klient, jenž pomoc sice potřebuje, ale nespolupracuje a o pomoc zájem nemá.

Zjištěné údaje poskytly odpověď na první výzkumnou otázku: Vnímají sociální pracovníci a pracovníce práci s určitou cílovou skupinou jako elitní?

Dalším tématem, které jsme v rámci šetření zkoumali, byl pohled sociálních pracovníků na prestiž jednotlivých typů sociální práce. V České republice jsou zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách stanoveny tři různé formy sociální práce – ambulantní, terénní a pobytová. Každá z nich má svá specifika a každá vyžaduje od sociálního pracovníka jiné schopnosti a dovednosti.

Z našeho pohledu je zajímavé, že v pohledu na věc se respondenti neshodli na tom, která z forem sociální práce se jeví jako nejprestižnější. Naopak – shodli se na tom, jaká je nejhůře hodnocená. Respondenti tedy pohled na formu sociální práce vymezili negativně – na tu, která je podle nich nejméně prestižní. Takovou sociální prací je práce terénní.

Vzhledem k tomu, že je terénní sociální práce vykonávána v přirozeném prostředí klientů (srov. Matoušek, 2003), je sociálními pracovníky spojována s určitým fyzickým nepohodlím (ve srovnání s pohodlím např. kanceláře). Dalším faktorem, který přispívá k negativnímu hodnocení terénní sociální práce, je obava z možného fyzického ohrožení sociálního pracovníka klientem.

Z definice terénní sociální práce (Matoušek, 2003) vyplývá, že je tato spojena s prací s klienty, kteří vedou rizikový způsob života. Jedná se o osoby ohrožené drogovou závislostí či osoby drogově závislé, osoby žijící na ulici, osoby, které tráví čas hraním na automatech atd. Práci s takovými klienty označili naši respondenti jako nejméně prestižní.

Zatímco pobytové či ambulantní služby klient sám vyhledává, protože má problém, který chce vyřešit, je podle respondentů terénní sociální práce spojená s větší aktivitou sociálního pracovníka. Ten klienta vyhledává v jeho přirozeném prostředí a tam mu pomoc nabízí. Může se stát, že klient o službu nemá zájem, sociální pracovník jej musí umět správně motivovat a přesvědčit, aby svůj postoj změnil.

Tímto jsme zodpověděli druhou výzkumnou otázku: Vnímají sociální pracovníci a pracovníce určitý typ sociální práce jako elitní?

Poslední výzkumná otázka, kterou jsme si na počátku šetření stanovili, byla, jaké faktory jsou z pohledu sociálních pracovníků a pracovníc zodpovědné za vnímání elitářství v sociální práci.

Respondenti sami několikrát zdůraznili, že v rámci sociální práce oni sami nevnímají nějaký obor jako prestižnější než jiný, protože všechny jsou stejně potřebné. Pojetí prestiže jednotlivých typů sociální práce se odvíjí od pohledu neodborné veřejnosti. Významně se odvíjí i od toho, jak jsou sociální pracovníci za svou činnost finančně ohodnoceni.

Výše finančního ohodnocení úzce souvisí s typem organizace, která určité sociální služby poskytuje. V tomto směru je lépe hodnocena sociální práce ve státních či krajských zařízeních v kontrastu s nestátními organizacemi.

Zároveň se ukazuje, že práce ve státních organizacích, a ve veřejné správě zvláště, se jeví jako výrazně elitní v tom smyslu, že sociální pracovníci mohou uplatňovat nad

svými klienty určitou moc, která vyplývá z nadřazeného postavení státu vůči občanům. Jak jsme uvedli výše, elita je skupina lidí, která disponuje určitou mocí, s níž může ovládat ostatní lidi (non – elitu) (Jodl, 1994).

V souvislosti s uplatňováním moci jsme dále zkoumali, jak vnímají sociální pracovníci prestiž vedoucí pozice.

Na rozdíl od řadového sociálního pracovníka je pozice vedoucího nahlížena jako prestižnější z toho důvodu, že tento má lepší výchozí podmínky pro realizaci vlastních plánů a nápadů. Současně bývá podle respondentů vedoucí pracovník za svou činnost i lépe finančně ohodnocen.

Výkon vedoucí funkce je podle respondentů podmíněn vyšším vzděláním vedoucího pracovníka, dále jeho výraznějšími zkušenostmi s prací v oboru, s vyšším pracovním nasazením a v neposlední řadě s převzetím zodpovědnosti za celý pracovní tým.

Téma naší bakalářské práce „Elitářství v sociální práci pohledem sociálních pracovníků a pracovníků“ je téma nové a v české literatuře dosud nepoznané. Vzhledem k této skutečnosti porovnáme výsledky našeho výzkumu s výzkumem, který v rámci své diplomové práce „Elitářství v ošetrovatelství“ na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích provedla K. Kučerová (2010).

Jak sociální práce, tak i ošetrovatelství zahrnujeme do souboru tzv. pomáhajících profesí (srov. Géringová, 2011). Z toho důvodu je možné výsledky obou výzkumů vzájemně porovnat.

Elitářství je jev, který byl v ošetrovatelství prokázán (Kučerová, 2010). Zdravotní sestry, které se výzkumu z roku 2010 účastnily, zařadily mezi obory s výlučným postavením ty, jež úzce souvisejí s potřebou technických znalostí. Jedná se především o sestry na operačních sálech, anesteziologicko-resuscitačních, kardiochirurgických a neonatologických odděleních.

Náš výzkum ukazuje, že výlučnost postavení sociálního pracovníka se odvíjí od typu zařízení, ve kterém svou profesi vykonává. Sociální práce ve státních a krajských organizacích je vnímána jako elitnější ve srovnání s prací v organizacích nestátních. S tím souvisí i ostatní aspekty podílející se na pojetí prestiže určitého typu sociální

práce – vyšší finanční ohodnocení, pocit nadřazenosti a moci nad klientem ve veřejné správě na jedné straně, nízké ohodnocení a někdy těžká spolupráce s klientem v nestátních organizacích na straně druhé.

Z výzkumu z roku 2010 dále plyne, že elitní postavení zdravotních sester se odvíjí od jejich pracovní pozice – sestra ve vedoucí funkci je vnímána prestižněji než sestra pracující u pacientova lůžka. K podobnému závěru jsme došli i v našem výzkumu – sociálního pracovníka ve vedoucí pozici považují naši respondenti za elitního.

K výkonu vedoucí funkce se váže nutnost vyššího vzdělání a zkušeností v oboru. To platí jak pro sociální práci, tak pro ošetrovatelství, kde byla prokázána souvislost mezi profesionalizací oboru a elitářstvím.

Pro sociální pracovníky i nelékařské zdravotníky platí zákonem stanovená povinnost celoživotního vzdělávání (Zákon č. 108/2006 Sb. pro sociální práci a Zákon č. 96/2004 Sb. pro ošetrovatelství). Potřebná kvalifikace je pochopitelnou podmínkou pro vykonávání každé profese – sociální práci a ošetrovatelství nevyjímaje. Chápeme-li elitářství jako názor, že ve společnosti existují elity, tj. skupiny lidí disponující určitými výjimečnými kvalitami, uvědomíme si, že bez dostatečného vzdělání toto nelze. Jinými slovy – čím vzdělanější a zkušenější budou sociální pracovníci, tím vyšší bude jejich odbornost a tím více poroste prestiž celého oboru.

Na závěr této části práce považujeme za nutné zmínit i možné faktory, které mohly vést ke zkreslení výsledků výzkumu.

Někteří z respondentů se ve fázi rozhodování, zda budou na výzkumu spolupracovat, tázali, jakého tématu se šetření týká. Jestliže jim tedy bylo téma již předem známé, mohli o něm přemýšlet a případně si odpovědi připravit. Takový typ zkreslení nazývá Disman (2002) „testování“ a považuje jej za jeden z nejvýznamnějších.

Vzhledem k tomu, že náš výzkumný soubor tvořili pouze respondenti působící v Jihočeském kraji, je možné, že jejich výpovědi se mohou odlišovat od názorů sociálních pracovníků z jiných regionů České republiky.

Jako významný zkreslující faktor se jeví i skutečnost, že naši respondenti byli většinou mladí lidé s poměrně malou praktickou zkušeností v oboru. Lze se domnívat, že delší praxe má vliv na nahlížení souvislostí v rámci celého oboru. V tuto chvíli však nezbývá, než se na výpovědi respondentů spolehnout a považovat je za pravdivé.

6 Závěr

V naší bakalářské práci jsme se zabývali tématem pojetí elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků a pracovníc. Jedná se o téma nové, v české literatuře dosud nepopsané.

Práci jsme rozdělili na dvě části – část teoretickou a část praktickou. První část jsme věnovali objasnění základních pojmů, které se tématu dotýkají: sociální práce, sociální pracovník, elita, prestiž povolání atd.

Za těžiště naší práce považujeme část praktickou. Metodou kvalitativního výzkumu jsme zjišťovali, jak vnímají sociální pracovníci a pracovnice elitářství ve své vlastní profesi. V rámci výzkumu jsme analyzovali doslovně přepsané rozhovory s jednotlivými respondenty. Výzkumný soubor tvořilo pět žen a jeden muž, kteří působí jako sociální pracovníci na území Jihočeského kraje.

Za účelem splnění cíle, jímž bylo identifikovat elitářství v sociální práci, jsme na počátku stanovili výzkumné otázky, které jsme v průběhu šetření zodpovídali.

Výzkumná otázka č. 1: „Vnímají sociální pracovníci a pracovnice práci s určitou cílovou skupinou jako elitní?“ byla zodpovězena. Výzkumná otázka č. 2: „Vnímají sociální pracovníci a pracovnice určitý typ sociální práce jako elitní?“ byla zodpovězena. Výzkumná otázka č. 3: „Jaké faktory se podílejí na pojetí elitářství v sociální práci očima sociálních pracovníků a pracovníc?“ byla zodpovězena.

Z analýzy rozhovorů vyplývají skutečnosti, které považujeme za zajímavé.

Sociální pracovníci sami nepovažují určité typy sociální práce za prestižnější – každý klient je pro ně stejně důležitý a práce s ním stejně potřebná. Pojetí prestiže je významnou měrou ovlivněno názorem neodborné veřejnosti, jejíž pohled pak sociální pracovníci přejímají.

Za prestižní je považována sociální práce ve státních a krajských organizacích, neboť zde se pracovníkovi dostává vyššího finančního ohodnocení ve srovnání s nestátními organizacemi. Současně zde sociální pracovník vystupuje vůči klientovi z pozice moci zaštitěné státem.

V pohledu na prestiž jednotlivých cílových skupin se ukazuje, že příliš nezáleží na tom „*kdo*“ klient je, ale „*jaký je*“. Práce s klientem, který má o pomoc zájem a spolupracuje na zlepšení své situace, je prestižnější než práce s klientem nespolupracujícím. Zároveň se i v této oblasti projevuje pohled neodborné veřejnosti, která podle respondentů považuje práci s určitými cílovými skupinami (Romové, osoby drogově závislé, osoby bez přístřeší) za zbytečnou. Taková práce nepřináší společnosti žádný užitek.

Jako nejméně prestižní byla označena terénní forma sociální práce, neboť ta je spojována s nejhůře hodnocenými cílovými skupinami a na sociálního pracovníka klade největší nároky.

Elitní je výkon vedoucí funkce. Klade velký důraz na odborné vzdělání a zkušenosti pracovníka a současně mu dává určitou moc při plánování a rozhodování v rámci týmu.

Ukázalo se, že největší vliv na pojetí prestiže v sociální práci má pohled neodborné veřejnosti. Bylo by tedy na místě, provést podobné šetření s výzkumným souborem z řad laiků. Z výsledků takového výzkumu by pak bylo možno zjistit, jak společnost vnímá sociální práci jako celek, jak nahlíží na její jednotlivé typy a cílové skupiny. Dále by se zjistilo, jaké faktory ovlivňují pohled veřejnosti na výše uvedené aspekty sociální práce a nastínily by se návrhy pro jeho případné zlepšení. Řešení tohoto problému však dalece přesahuje rámec naší bakalářské práce.

7 Seznam použitých zdrojů

- BANKS, Sarah, 2001. *Ethics and Values in Social Work*. Vyd. 2. Hampshire: PALGRAVE. 217. str. ISBN 0-333-94798-3.
- BÁRTLOVÁ, Sylva, 2007. Profese sestry, profesionalizace a elitářství v ošetrovatelství ze sociologického pohledu. *Kontakt: Odborný a vědecký časopis pro zdravotně sociální otázky*. roč. 9, č. 2, s. 254-259. ISSN 1212-4117.
- BÁRTLOVÁ, Sylva a Stanislav MATULAY, 2009. *Sociologie zdraví, nemoci a rodiny*. Vyd. 1. Martin: Osveta. 141 s. ISBN 978-80-8063-306-6.
- ČESKO. Vyhláška č. 388/211 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením.
- ČESKO. Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, v platném znění.
- ČESKO. Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- ČESKO. Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, novela zákona č. 231/2010.
- ČESKO. Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, v platném znění.
- ČESKO. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností, v platném znění.
- ČESKO. Zákon č. 96/2004 Sb., o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a o změně některých souvisejících zákonů, v platném znění.
- ČESKO. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.
- ČESKO. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, v platném znění.

- ČESKO. Zákon č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, v platném znění.
- DEUTSCHER BERUFSVERBAD FÜR SOZIALE ARBEIT, 2010. Wir über uns - unsere Ziele - unsere Satzung. *DBSH.de* [online]. 2010 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.dbsh.de/html/wir.html>.
- DISMAN, Miroslav, 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Vyd. 3. Praha: Karolinum, 2002. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.
- GANZEBOON, Harry B. G. a Donald J. TREIMAN, 2003. Three Internationally Standardized Measures for Comparative Research on Occupational Status. *Advances in Cross-National Comparison: A European Working Book for Demographic and Socio-Economic Variables*. J. H. P. Hoffmeyer-Zlotnik. New York: Kluwer Academic. 159 - 193. ISBN 9780306477317.
- GÉRINGOVÁ, Jitka, 2011. *Pomáhající profese: Tvořivé zacházení s odvrácenou stranou*. Vyd. 1. Praha: TRITON. 198 s. ISBN 978-80-7387-394-3.
- HANUŠ, Petr, 2007. Kdo je sociální pracovník a proč by měl být vzdělaný. *Sociální práce/Sociálna práca: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. roč. 2007, č. 1, s. 5-6. ISSN 1213-6204.
- HENDL, Jan, 2008. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- JANDOUREK, Jan, 2003. *Úvod do sociologie*. Vyd. 1. Praha: Portál. 231 s. ISBN 80-7178-749-3.
- JANDOUREK, Jan, 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál. 288 s. ISBN 80-7367-269-3.
- JANEBOVÁ, Radka a Libor MUSIL, 2007. Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovníc. *Sociální práce/Sociálna práca: Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*. roč. 2007, č. 1, s. 50-61. ISSN 1213-6204.

- JODL, Miloslav, 1994. *Teorie elity a problém elity*. Vyd. 2. Praha: Victoria. 156 s. ISBN 80-85605-94-5.
- KABÁTEK, Aleš et al, 1994. *Sociologické texty I*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 112 s. ISBN 80-7066-890-3.
- KELLER, Jan, 2004. *Dějiny klasické sociologie*. Vyd. 1. Praha: Slon. 529 s. ISBN 80-85429-34-2.
- KOZLOVÁ, Lucie a Veronika KUBELOVÁ, 2009. *Jak psát bakalářskou a diplomovou práci*. Vyd. 2. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích Zdravotně sociální fakulta. 55 s. ISBN 978-80-7394-155-0.
- KUČEROVÁ, Kateřina, 2010. *Elitářství ve zdravotnictví*. České Budějovice, 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta. Sylva Bártlová.
- MAŘÍKOVÁ, H., M. PETRUSEK a A. VODÁKOVÁ et al, 1996. *Velký sociologický slovník I.: A-O*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál. 287 s. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2005. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 1. Praha: Portál. 351 s. ISBN 80-7367-002-X.
- MATOUŠEK, Oldřich et al, 2007. *Sociální služby: Legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Vyd. 1. Praha: Portál. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MUSIL, Libor, 2008. Typologie pojetí sociální práce. In: *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika: aktuální otázky teorie a praxe*. Vyd. 1. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove-Filozofická fakulta. s. 42-49. ISBN 978-80-8068-927-8.

- NAVRÁTIL, Pavel, 2001. *Teorie a metody sociální práce*. Vyd. 1. Brno: Marek Zeman. 168 s. ISBN 80-903070-0-0.
- PROFESNÍ KOMORA SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ, 2006. Smysl stránek o sociální práci. *PKSP.cz* [online]. 2006 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://www.pksp.cz/onas.htm>.
- PRŮŠA, Ladislav, 2008. *Sociální služby - srovnání ČR a EU*. Praha: Centrum sociálních služeb Praha. 59 s. Dostupné také z: <http://www.vcvscr.cz/asc.gif/ke-stazeni/39socialni-sluzby-srovnani.pdf>.
- ŘEZNÍČEK, Ivo, 2000. *Metody sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství. 80 s. ISBN 80-85850-00-1.
- SHAFOR, Bradford W., Charles R. HOREJSI a Gloria A. HOREJSI, 2000. *Techniques and Guidelines for social Work Practice*. Vyd. 5. Boston: Allyn&Bacon. 628 s. ISBN 0-205-29555-X.
- SPOLEČNOST SOCIÁLNÍCH PRACOVNÍKŮ ČR, 2012. Kdo jsme. *Socialnipracovnici.cz* [online]. 28. 3. 2012 [cit. 2012-04-10]. Dostupné z: <http://socialnipracovnici.cz/sekce-socialnich-pracovniku/article/kdo-jsme>.
- ŠKODOVÁ, Markéta. Prestiž povolání, 2007 In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR* [online]. 28. 6. 2007 [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100704s_eu706/28.pdf.
- ŠUBRT, Jiří et al, 1998. *Kapitoly ze sociologie veřejného mínění: teorie a výzkum*. Vyd. 1. Praha: Karolinum. 241 s. ISBN 80-7184-522-1.
- TOKÁROVÁ, Anna, 2008. Sociální práce jako vedná disciplína. In: *Sociální pedagogika, sociální práce a sociální andragogika: aktuálne otázky teórie a praxe*. Vyd. 1. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove-Filozofická fakulta. s. 97-106. ISBN 978-80-8068-927-8.
- TUČEK, Milan, 2011. Prestiž povolání. In: *Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologický ústav AV ČR* [online]. 25. 7. 2011 [cit. 2012-04-08]. Dostupné z: http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/101176s_eu110725.pdf.

8 Klíčová slova

Elitářství

Moc

Prestiž povolání

Role sociálního pracovníka

Sociální práce

9 Přílohy

Příloha 1: Seznam témat a návodných otázek pro rozhovor

Příloha 2: Doslovné přepisy rozhovorů

Příloha č. 1: Seznam návodných otázek pro rozhovor

1. Identifikační otázky

Kde pracujete?

Na jaké pozici?

Jak dlouho?

Jaké je Vaše vzdělání?

2. Otázky na cílové skupiny klientů

Kdo tvoří nejčastěji cílovou skupinu Vašich klientů?

Přál/a byste si pracovat s jinou skupinou klientů? Proč?

S jakou cílovou skupinou je podle Vás nejlepší pracovat? Proč?

S jakou je podle Vás nejhorší pracovat? Proč?

3. Otázky na formy poskytovaných sociálních služeb

Jakou formu soc. služeb ve Vašem zařízení poskytujete?

Považujete některou z forem sociálních služeb za prestižnější? Proč?

4. Otázky na výkon vedoucí funkce

Chtěl/a byste pracovat ve vedoucí pozici? Proč?

Vnímáte roli vedoucího sociálního pracovníka jako prestižní? Proč?

Myslíte si, že vedoucí pracovník dělá lepší práci? Proč?

Příloha č. 2: Přepisy rozhovorů

Respondentka č. 1

Respondentka pracuje jako sociální pracovnice v pobytovém zařízení pro děti s mentálním a kombinovaným postižením. V oboru pracuje šest let. Absolvovala vysokoškolské bakalářské vzdělání v oboru sociální práce. Je jí 30 let.

Můžete mi říct, kde pracujete a na jaké pozici?

Pracuju jako sociální pracovnice v pobytovém zařízení pro děti s mentálním a kombinovaným postižením. Ale dá se říct, že nejvíc dělám s rodinami našich klientů.

Myslíte si, že je vaše práce v rámci celé sociální práce prestižní?

No, nevím. Já jsem nad tím nikdy moc nepřemýšlela, ale když se ptáte takhle, tak bych řekla, že určitě bude bráná líp než práce třeba s Romami nebo s narkomany.

Proč si myslíte, že to tak je?

Tak hlavně asi proto, že my tady děláme s dětmi a s jejich rodinami a lidi to berou tak, že ty děti se takhle postižený už narodily a nikdo za to nemůže a taky to vidím, že třeba ty rodiče, co s nimi spolupracujeme, tak jsou jakoby aktivní a pozitivně naladěný ke spolupráci. Jo? A ty narkomani se do té své špatné situace dostali vlastní vinou a práce s nimi se může zdát až třeba zbytečná, když třeba nespolečně spolupracují, není na ně spolehnout a tak.

Přála byste si pracovat s jinou cílovou skupinou?

Zatím ani ne, mám pocit, že ta moje práce není zbytečná a že jsem užitečná někomu, kdo to potřebuje.

S jakou cílovou skupinou je podle vás nejlepší pracovat?

Podle mě je nejlepší pracovat třeba s rodinami s dětmi, nebo s nezaměstnanými.

Proč myslíte?

Třeba u těch nezaměstnaných je podle mě velká motivace najít si práci. Hlavně ten klient musí stát o pomoc. Jako je jasný, že když ten klient nespolupracuje, nebo ani nechce pomoci, tak ta práce s ním pak nestojí za nic a je to i mnohem náročnější. Právě je pro mě hrozně důležitý, aby ten klient spolupracoval a taky aby mě při práci jakoby neohrožoval. Jo? Když budu dělat někde v terénu, já nevím, s bezdomovcem nebo s feťákama, tak nikdy nevím, jestli na mě třeba nezaútočí. Jako stát se mi to může i tady v kanceláři, ale asi to nebude tak pravděpodobný.

Vy už jste to nakousla... ale myslíte si, že je některou formu sociální práce je možné považovat za lepší?

Myslíte jako ambulantní, terénní a pobytovou? Jako určitě, já to teda vezmu z druhý strany, jako od té podle mě nejhorší. To si myslím, je ta terénní, přesně z těch důvodů, jaký jsem říkala předtím. Jo? To ohrožení ze strany klientů, že nespolupracují a tak. Taky si myslím, že finančně to není nic moc, protože tyhle terénní služby dělají většinou nějaký neziskovky. Takže je taky rozdíl, když člověk dělá v nějaký neziskovce, a na druhou stranu třeba někde ve státním zařízení, tak na to taky lidi koukají jinak. Jo? Že ten ve státním má většinou víc peněz a tu práci i takovou jistější.

A když se vrátíme zpátky k formám sociální práce...

No, u ambulantních služeb nejsou klienti pořád ty samý, jak se tam střídají, tak nezačnou člověka štvát. A zase u pobytových je to taková dlouhodobá spolupráce, ty klienti můžou být dlouhodobě ty samý a mám pocit, že pracovník řeší ty samý problémy pořád dokola. Jakože ten záběr problémů je taky širokej, ale co mám zkušenost, tak se to hodně opakuje. Takže pro mě je určitě nejlepší ambulantní forma. Jo? Z toho důvodu, že ty klienti se tam střídají, prostě přijde a zase odejde. Zatímco tady když jdu po chodbě, ta mě každou chvíli někdo zastaví, že něco chce.

Přála byste si pracovat ve vedoucí funkci?

Jako na jednu stranu jo, protože bych potom mohla líp prosazovat svoje nápady, což se mi teď ne vždycky daří. Dovedu si to představit, ale asi ne hned. Myslím, že k tomu musí mít člověk dost zkušeností a tak nějak k tomu i lidsky dozrát.

Myslíte si, že pracovník ve vedoucí funkci má lepší práci?

Lepší nevim. Má moc, může plánovat, má lepší pozici, když chce něco prosadit. Jestli je lepší, to nevim. Jako vedoucí má mnohem větší zodpovědnost za ten svůj tým. Jo? Je tam určitě i větší prestiž. No a taky mívá víc peněz, to je taky důležitý. Zvlášť v tomhle oboru.

Respondentka č. 2

Respondentka je mladá žena, která pracuje na pozici sociální pracovníce v Charitě České republiky v jednom jihočeském městě. Jedná se o její první zaměstnání, do kterého nastoupila hned po ukončení vysokoškolského magisterského studia. Jako sociální pracovníce pracuje přibližně dva roky. Je jí 26 let.

Myslíte se, že nějaký typ sociální práce lze považovat za lepší nebo prestižnější než jiný?

Já mám pocit, že lepší je ten typ sociální práce, který se týká úřadů.

Můžete mi říct proč?

No, hlavně z důvodu lepšího finančního ohodnocení. A i ta práce samotná – ti sociální pracovníci většinou nechodí do terénu – kromě toho když dělají třeba sociální šetření. A jsou také zaštitěni nějakou institucí...

Myslíte, že jsou zaštitěni třeba státem....

Ano, přesně tak. Zaštitění státem podle mě hraje velkou roli.

Zmiňovala jste, že sociální pracovníci z „úřadů“ většinou nechodí do terénu.

Myslíte si tedy, že terénní sociální práce je na žebříčku prestiže někde níž?

Asi bych to neřekla úplně přesně takhle, ale myslím si, že terénní sociální práce je rozhodně náročnější.

V čem je náročnější?

V tom, že sociální pracovník musí klienty vyhledávat a hlavně v komunikaci s těma klientama.

Je tedy složitější komunikovat s klientem v jeho přirozeném prostředí než na úřadě?

Složitější je v umění komunikovat s klientem. Myslím, že v terénu musí mít sociální pracovník schopnost komunikace „na vyšší úrovni“. Musí umět ty lidi nějakým způsobem navnadit, upoutat, přimět ke spolupráci. Když budu, dejme tomu, sedět na úřadu práce na hmotné nouzi, tak ke mně klienti budou chodit a já tam vystupuju v roli sociálního pracovníka jako úředníka. A když budu dělat třeba streetworkera, vyhledám třeba nějakou skupinku feťáků a musím s nimi nějak navázat spolupráci, nabídnout jim pomoc – to je podle mě mnohem náročnější. A je to náročnější i v podmínkách – při představě, že bych teď v mínus dvaceti běhala někde venku...

Zmínila jste klienty úřadu práce, kteří pobírají dávky hmotné nouze na jedné straně a drogově závislé na straně druhé. Je podle vás možné považovat z hlediska cílové skupiny nějakou sociální práci za lepší než jinou?

Určitě. Protože práce s každou skupinou je jinak náročná. Úplně nejnáročnější jsou právě drogově závislí a práce s lidmi bez přístřeší a vůbec na okraji společnosti.

Myslíte třeba v komunikaci?

V komunikaci ale i v jejich postoji k životu. Kolikrát ani nechtějí pomoci a člověk jim musí pomoc jakoby nabízet, ale zase nevnučovat.

Pracujete v Charitě – jaká je vaše cílová skupina?

Naší cílovou skupinou jsou osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, osoby s rizikovým způsobem života, osoby v krizi, oběti domácího násilí a oběti trestné činnosti. S tím že s oběťmi domácího násilí a s oběťmi trestné činnosti se prakticky nesetkávám.

Vy máte rozpětí cílových skupin poměrně široké, přála byste si pracovat s jinou cílovou skupinou?

Já vždycky říkám, že bych nešla dělat někam do léčebny. Myslím, že tahle práce je už tak docela náročná a představa, že bych šla někam k narkomanům... Jako dovedu si představit, že bych dělala třeba se zdravotně postiženýma nebo s autistama.

Proč zrovna tyhle cílové skupiny?

Jako já si myslím, že každá cílová skupina je nějakým způsobem potřebná, každá potřebuje pomoci, ale tady u těch.... já nevím, asi že by mě to bavilo. A takhle, to jsou lidi, který se třeba s tím svým postižením už narodili, a je třeba jim pomáhat.

Jakou formu sociálních služeb konkrétně nabízíte?

Klienti sem docházejí, takže ambulantní, s tím, že mám pár klientů, za kterýma já po domluvě docházím do terénu. Ale dá se říct, že poskytujeme ambulantní služby.

Myslíte si, že můžeme některou formu sociální práce považovat za prestižnější?

No, to nevím. Možná ta ambulantní je prestižnější. Ale na to neumím odpovědět. Tohle je moje první zaměstnání - možná, že kdybych měla možnost vyzkoušet si všechny ty typy – třeba práci v nějakém pobytovém zařízení nebo v terénu, tak bych dokázala odpovědět. Ale určitě dělá hodně, pod kým pracujete – pod jakou institucí.

Přála byste si pracovat ve vedoucí funkci?

Jako že bych pod sebou měla nějaké zaměstnance?

Ano. Třeba, že byste vedla tým, nebo byste koordinovala činnost více lidí...

Hm, asi bych si to přála, ale rozhodně ne teď. Protože mi chybí zkušenosti. Dovedu si to představit za deset, za dvacet let až budu mít opravdu zkušenosti v oboru. Já si pořád připadám jako nováček...

Myslíte si, že vedoucí pracovník dělá lepší práci než řadový sociální pracovník?

Lepší ne. Jinou. Kolikrát ten vedoucí má víc administrativy, má víc odpovědnosti, což taky není vždycky... Ta práce s lidma má prostě svoje. Ale zase je fakt, že když je někdo vedoucí, tak na něj okolí kouká jinak.

Jak jinak?

Jako líp. Tak ten vedoucí by měl asi mít hodně zkušeností s tou prací. A taky že má určitým způsobem větší moc a lidi ho mají ve větší úctě. Nebo by aspoň měli.

Respondentka č. 3

Respondentka pracuje jako sociální pracovnice v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež. Jedná se o její první zaměstnání, které vykonává zhruba dva roky. Absolvovala vysokoškolské magisterské studium v oboru sociální práce. Je jí 27 let.

Myslíte si, že v rámci sociální práce existuje nějaký obor, který lze považovat za prestižnější než jiný?

No, záleží na tom, kdo se nato dívá...

Vy jako sociální pracovnice.

Tak já jako sociální pracovník si myslím, že jako nejlepší může být vnímaný nějaký... nějaká práce třeba na úřadech, kde ty lidi vystupují z pozice moci.

Myslíte tím, že mají nějakou moc...

...nad těma klientama. A pak si myslím, že určitou prestiž mají taky pracovníci, který třeba nevykonávají přímo sociální práci nebo třeba k té přímý sociální práci pracují třeba jako pro ten obor, ale ne přímo s klientama. Takže třeba v nějakých organizacích pro třeba... v Národní radě pro zdravotně postižené, nebo třeba lidi, který přednášejí na fakultě a předávají ty poznatky dál. Nebo třeba supervizoři, který dělají třeba na půl úvazku sociálního pracovníka, plus mají tu prestiž, že dělají jakoby něco navíc.

Kdo nejčastěji tvoří cílovou skupinu vašich klientů?

Tak přímo u nás jsou to děti od 6 do 18 let, ale jinak naše organizace pracuje s lidma, který jsou ohrožený nebo už jsou sociálně vyloučený. Ale hlavně k nám chodí Romové.

Myslíte, že práce s Romy patří k těm prestižnějším?

Ne, to rozhodně ne. Spíš naopak. Jako setkávám se tak ve svém okolí, že je to považovaný spíš za podřadnou práci.

Z jakého důvodu to tak je?

Protože spousta lidí si třeba myslí, že to nemá smysl. Nebo že to není tak společensky prospěšný jako třeba pracovat, já nevím, se seniorama nebo s lidma se zdravotním postižením a tak.

Takže na druhé straně žebříčku jsou pro vás klienti jako senioři a osoby se zdravotním postižením....

Jo. Takhle – co se týká třeba reakcí některých mých bývalých spolužáků ale i lidí z veřejnosti, tak je to rozhodně vnímaný jako líp než práce s lidma se závislostí nebo s Romama.

A má práce s Romy nějaká pozitiva?

Tak když je vidět nějaký posun k lepšímu, tak určitě jo.

A negativa?

Jako ono je to hrozně složitý, třeba přizpůsobit se tomu jejich pohledu na svět. Jo, že oni některý věci vnímají jinak. Mají jiný priority než třeba majorita. A i třeba – na to jsem narážela hodně ze začátku, že oni jsou takový hodně impulzivní. Takže když je něco naštve, tak to dají hodně hlasitě a jasně najevo.

Dávají najevo i pozitivní reakce?

Jo, taky. Oni jsou takový víc kontaktní... a možná je to taky tím, že pracuju s těma dětma, že si myslím, že jsou takový upřímnější než dospělí.

Říkala jste, že nejlepší je pracovat se seniory nebo se s lidmi se zdravotním postižením. Můžete mi říct, proč si to myslíte?

Protože si myslím, že je to společností vnímaný jako užitečnější, že je to takový... Nevím, myslím si, že spousta lidí vnímá sociální práci spíš jako poslání, tak jim víc jako poslání přijde pracovat se seniorama, než třeba jako s lidma, o kterých si myslejí, že si za to můžou sami.

Ještě bych chtěla vědět, jakou formu sociálních služeb ve vašem zařízení poskytujete?

Ambulantní.

A vnímáte některou z trojice forem ambulantní – terénní – pobytová jako lepší než jinou?

Ono to vyplývá z toho, co jsem už říkala předtím. Že jako ty pobytovky jsou vnímány jako smysluplnější než třeba, když se řekne terénní práce, tak si každý představí to vyměňování jehel narkomanům, což za nějak prestižní považovaný není. Takže bych to tak seřadila pobytový, pak ambulantní a někde na chvostu jsou jakoby terénní služby. Protože někdo si třeba nespojí, že třeba pečovatelská služba je taky terénní. Že si každý představí jakoby streetwork.

Myslíte si, že když někdo dělá vedoucí funkci, že má lepší práci než řadový sociální pracovník?

Jo, většinou jo.

V čem je lepší?

Tak jednak tam bývá lepší finanční ohodnocení. Ale jako hlavní pozitivum vnímám, že má člověk možnost víc věcí ovlivnit. Že si může víc věcí dělat po svém a vést k tomu i ty své podřízený. Jo, ale všechno má svoje pro a proti. Zase má víc zodpovědnosti.

A chtěla byste vy pracovat ve vedoucí funkci?

Možná jo, časem. Teď jako sbírám zkušenosti, ale ráda bych se k tomu časem dopracovala.

Respondentka č. 4

Respondentka pracuje jako vedoucí sociální pracovnice v domově pro seniory. Povolání vykonává přibližně pět let, přičemž ve vedoucí pozici je asi dva roky. V oboru začala pracovat ihned po ukončení vysokoškolského magisterského studia. Dosud pracovala ve dvou pobytových zařízeních pro seniory. Je jí 30 let.

Řekněte mi, prosím, kde a na jaké pozici pracujete.

Pracuju jako vedoucí sociální pracovník v pobytové službě a cílovou skupinou jsou senioři.

A připadá vám vaše práce v rámci celé sociální práce prestižnější než třeba nějaká jiná?

No, určitě mi nepřipadá prestižnější. Jako já osobně to nemám nějak rozdělený, že by mi něco přišlo prestižnější a něco ne. Ale když to vezmu obecně, co se týká společnosti, tak celkově se na sociálního pracovníka nekouká jako prestižně. A potom podle toho s jakou pracuje cílovou skupinou, tak bych taky řekla, že se to rozděluje.

Takže byste řekla, že je prestižnější pracovat s nějakou určitou cílovou skupinou?

Jo, určitě. Protože třeba moje zkušenosti, spolužačky ze školy když byly třeba v azylovém domě, tak ty nechci říkat bezdomovci nebo ty osoby ohrožený sociálním vyloučením a tady ty, tak to si třeba myslím, že když někomu řeknu, že dělám v azyláku a když někomu řeknu, že dělám na městském úřadě, já nevím, tak se na to bude koukat úplně jinak.

Já myslím, že třeba odborná veřejnost, jako lidi, co tomu rozumí a jsou z toho, tak ty to třeba rozlišovat nebudou, ale veřejnost jako taková podle mě jo.

Takže pro vás jako pro sociálního pracovníka není podstatný....

Ne. Pro mě je důležitý, aby mě práce bavila. Já bych klidně šla třeba k postiženým dětem, ale pak jde taky o to, kolik si tam člověk vydělá. Když vím, že budu mít víc

třeba na městském úřadě, tak půjdu radši tam než třeba do nějakýho kontaktního místa, když je to nějaká neziskovka.

Chápu to dobře, že je pro vás indikátorem prestiže i finanční ohodnocení?

Asi taky, no.

Porovnávala jste práci na městském úřadě a v kontaktním centru...

Já si to teda myslím. Nikdy jsem tam nepracovala, ale myslím, že to tak je v obecném povědomí lidí. Třeba v nějaký tý neziskovce máte míň peněz. Já třeba mám tu zkušenost, že jsem byla na pohovoru v jedný neziskovce, no a tam teda... mi nabídli tu mzdu tak malou, že mi to taky přijde jako součást tý.....

No a myslíte, že tady v pobytovcu, nebo v nějaký jiný příspěvkový organizaci, je to z finančního hlediska lepší?

Ve srovnání třeba s neziskovkou, tak určitě. Já jsem třeba byla dřív v příspěvkový organizaci kraje, takže státní a tam je člověk v nějaký tabulce. Ale tady je to vlastně soukromý zařízení, takže tady u nás záleží na tom zaměstnavateli.

Před chvílí jsme mluvily o práci s různými cílovými skupinami. Myslíte si, že je práce s nějakou konkrétní cílovou skupinou lepší nebo prestižnější než jiná?

Jako podle mě jsou potřebný všechny a každej člověk to umí líp s někým jiným, někdo to umí líp s dětma... ale myslím, že se kouká líp třeba na ty postižený děti, než třeba budu dělat s drogově závislýma nebo s bezdomovcema.

A proč si myslíte, že to tak je?

Protože ta společnost se na to tak kouká, že jako ten feťák si to takhle udělal sám, to samý třeba ty společensky nepřizpůsobiví. Jako že tý společnosti nic nedávají a jenom berou. Zatímco u těch dětí je dneska trend, že se to bere víc jako lepší práce, že oni za ten svůj stav nemůžou.

A když se zamyslíte nad formami sociální práce – pobytová, terénní, ambulantní – připadá vám některá z nich lepší než jiná?

Já teda nemám tu zkušenost, protože jsem vždycky dělala jen v tý pobytové. Jako jsou všechny stejně potřebný...

A kdybyste si měla vybrat? Představte si, že máte nabídku práce, všude stejné finanční ohodnocení...

No, protože jsem na to zvyklá, tak určitě tu pobytovou. Myslím, že v tý pobytové je takový nejširší záběr. V tý ambulantní a terénní děláte od 7 do 4, rozvezete obědy, uděláte péči a tím to jakoby končí. Jenže tady jak ty lidi žijou, ať už jsou to děti, nebo zdravotně postižení, nebo senioři, tak tady se může naskytnout mnohem víc problémů nebo věcí, který se tu řeší. Ale to bude taky tím, že jsem si tu terénní práci pořádně sama nevyzkoušela. A ambulantní už vůbec nevím. To si ani nedovedu představit, když někdo dochází na terapie a za dvě hodiny jde zase pryč.

Takže nemáte představu, která ta forma by mohla být jako prestižnější?

Nevím přesně. Jako obecně by se dalo říct, že ta terénní je jakoby nejmín pohodlná. Já třeba jezdím dělat šetření, než přijímáme klienta, ale to taky nedělám každý den. Taky hrozně záleží na tom, s jakou cílovou skupinou děláte. Je rozdíl, když jako u nás dělám šetření s člověkem, kterej o tu službu žádá a stojí o ní, než třeba támhle s feťákem, kterej, já nevím, nespolupracuje nebo tak. Tam taky člověk nikdy neví, jestli mu ten klient třeba taky něco neudělá. Jako mně ta pobytová úplně vyhovuje, ale jak jsem říkala, protože jsem na to zvyklá.

Říkala jste, že pracujete jako vedoucí sociální pracovnice. Znamená to tedy, že máte pod sebou nějaké pořízení...

Já mám pod sebou dvě pečovatelky, které dělají tu terénní práci, jednu sociální pracovníci a dvě pracovnice, které dělají s klienty aktivizační činnosti.

A vyhovuje vám dělat jim nadřízeného?

No tak, musela jsem se to naučit a učím se to vlastně pořád. My hlavně tady s kolegyní děláme jednu práci a ty aktivizační dělají něco jinýho, takže do toho já jim nějak moc nemluším.

Myslíte si, že ve vedoucí funkci má člověk práci lepší? Nebo prestižnější?

Jak se to vezme. Prestižnější je to určitě, když to vezmete z pohledu nějaký hierarchie, ale zase má člověk mnohem víc zodpovědnosti a všechno, co je špatně, tak padá na mojí hlavu. Takže taková výhra to taky není. Jako člověk má určitě nějakou moc dělat si věci po svém a taky má nějakou tu korunu navíc, ale zase za cenu té odpovědnosti. No, a když něco není hotový, tak tady prostě musím zůstat do večera a dodělat to.

Respondent č. 5

Respondent pracuje jako sociální pracovník v zařízení, které klientům poskytuje sociální službu Terénní program. Toto zařízení je koncovým prvkem víceetapového integračního systému (standardní nájemní byt - sociální byt - holobyt). Služby střediska jsou určeny obyvatelům domu. Na této pozici pracuje respondent dva a půl roku, i dříve se věnoval pomáhajícím profesím jako ošetrovatel a sanitář. Respondent má ukončené vysokoškolské magisterské vzdělání. Je mu 32 let.

Řekněte mi, v jaké organizaci pracujete, na jaké pozici a kdo tvoří vaši cílovou skupinu klientů.

Dělám v jedné neziskové organizaci jako sociální pracovník a naší cílovou skupinou jsou obyvatelé – osoby ohrožené sociálním vyloučením.

Myslíte si, že tahle vaše práce je v rámci celé sociální práce považovaná za prestižní?

No, jako definici slova prestižní...

Kdybyste si měl vybrat, chtěl byste pracovat třeba s jinou cílovou skupinou?

Já myslím, že každá cílová skupina je v sociální práci stejně důležitá, takže já tu prestiž moc jakoby... já to slovo nemám rád.

A připadá vám nějaká sociální práce, nebo nějaká cílová skupina...

Takhle, pokud myslíte prestiž podle toho, jak se na to dívá společnost, tak určitě jsou prestižnější sociální práce. Třeba v domově důchodců. Nebo v nemocnici. Nebo práce s přistěhovalcema. Pomoc emigrantům, který o tu pomoc opravdu stojí.

Říkáte „který o tu pomoc stojí“. Je to podle vás důležitý faktor v přístupu k sociální práci?

Myslím, že je to dost důležitý faktor. Protože pak vám ten klient tu práci neznasnaňuje, ale naopak usnadňuje.

Zmiňoval jste práci se seniory, s uprchlíky a s....

A ještě osoby se zdravotním postižením.

Proč zrovna práce s těmahle skupinama vám připadá lepší?

Protože společnost pomoc těmhle skupinám lidí víc ocení. Jo, protože každé vidí, že tyhle skupiny pomoc skutečně potřebují. Ona jí potřebuje i ta naše skupina, jenže ta naše skupina je, že jo, co si budem povídat. Je prostě ... neoblíbená. U majoritní společnosti. Ono se taky není čemu divit.

Proč je neoblíbená? Řekněte mi nějaké důvody. Je to tou skupinou samotnou?

Je to tím, hm... Je to tím, jak jsou zobrazovaný v médiích a i tím, jak se sami – obecně - jak se sami prezentují. Podle názoru majoritní společnosti tyhle lidi zneužívají sociálního systému. Ale já bych neřek, že ho zneužívaj, oni ho pouze využívaj tak, jak je nastavený. Oni si z něj berou to, na co má právo v podstatě každý.

Povězte mi, jakou formu sociálních služeb u vás poskytujete.

Terénní. Já osobně terénní sociální službu, jinak je to na jiných střediskách, tam poskytují i sociálně aktivizační služby, ale na to my nemáme akreditaci.

A přijde vám tahle forma nějak prestižní? Když si vezmete ty tři formy sociálních služeb, který jsou, která z nich vám přijde nejlepší?

Myslíte nejlepší jako pro sociálního pracovníka? Já myslím, že to vyjde nastejno. Ono v podstatě ta práce se příliš neliší. Jako ta samotná práce. Liší se to v tom, jak je to ošetřený administrativně.

A kdybyste si mohl vybrat, dělal byste radši v terénu, v nějaký pobytovce, nebo v nějaký poradně – jako ambulantně?

Mně vyhovuje ta kombinace, kterou mám. Já vlastně jakoby jsem terénní, ale dělám na jednom místě, takže jsem jakoby ambulantní. Jo, mám to tak půl na půl. Ale vyloženě

jenom terénního pracovníka bych dělal dost nerad. Protože mi to... nevím, je to takový omezující. Nebo spíš stereotyp.

Tak ona každá ta práce je svým způsobem stereotypní...

No, to určitě, ale že třeba ta kombinace... jako to mají u nás holky na „Domečku“. Tři dny dělají terén a dva dny jsou v tý poradně. A to dělají ambulantně.

A která z těch třech forem vám teda přijde nejlepší třeba z pohledu společnosti?

No, tak asi ta pobytovka.

A proč, z jakýho důvodu?

No, asi proto, že tam vás ty klienti opravdu musejí vyhledat, protože musej. Ten terén... to jsem zapomněl říct, ty jim jakoby ty služby nutíš. Ale ono by to mělo být spíš tak, že ty klienti tě vyhledají. Jo, když tě vyhledají sami, tak mají problém, kterej chtějí řešit. Ale ty když za nima přijdeš v rámci toho terénu, tak jim v podstatě tu službu vnucuješ. Takže jsme zpátky na začátku, kdy jste říkal, že jsou pro vás lepší takoví klienti, který jsou sami aktivní a chtějí nějakým způsobem spolupracovat. Přesně tak.

A je celkem jedno, kdo to je...

V podstatě.

Myslíte si, že sociální pracovník ve vedoucí funkci má lepší práci, než řadový sociální pracovník?

No, rozhodně má víc peněz. Ale ta jeho práce je zodpovědnější, takže pokud bych měl říct sám za sebe – já bych vedoucí funkci v sociální práci dělal dost nerad. Jinak z pohledu společnosti je samozřejmě lepší, když řekneš, že jsi na vedoucí pozici, než že jsi řadovej zaměstnanec.

Respondentka č. 6

Respondentka pracuje jako sociální pracovnice na odboru sociálně právní ochrany dětí městského úřadu jednoho jihočeského města. Tuto pozici zastává bezmála osmnáct let. Dosáhla středního odborného vzdělání. Je jí 54 let.

Můžete mi říct, kde pracujete, na jaké pozici a jaká je vaše cílová skupina?

Tak pracuju na oddělení sociálně právní ochrany dětí na úřadu a naše cílová skupina jsou rodiny s dětma.

A myslíte si, že tahle vaše práce, to, co vy děláte je v rámci celé sociální práce prestižní?

Já myslím, že je to tak na stejný úrovni.

Kdybyste si teď mohla vybrat, chtěla byste pracovat s jinou cílovou skupinou?

Já nevím, já jsem s jinou cílovou skupinou nikdy nepracovala, takže to nedokážu odhadnout.

Tak těch různých cílových skupin je celá řada, od lidí bez přístřeší až po ...

Jo, klidně bych si dokázala představit práci třeba se starejma lidma...

Myslíte, že je nějaká cílová skupina, se kterou byste dělat nechtěla?

Asi nejobtížnější je to s bezdomovcema.

Proč si to myslíte?

No protože dneska je situace taková, že oni vlastně ztrácejí motivaci k něčemu. Vůbec něco podnikat.

Jako že nespolupracují?

Hm, že tam ta spolupráce není, nevidíte výsledky.

A tady u vás výsledky vidíte?

Tady je vidíte, neříkám, že ve sto procentech, ale občas jo. A to potěší.

Vy tady pracujete na městském úřadě, což je státní instituce. Ale sociální práci poskytují nejrozličnější subjekty – církve, neziskovky. Myslíte, že je tam nějaký rozdíl v pohledu jednak společnosti a jednak sociálních pracovníků jako takových?

Takhle, já si myslím, že jednak v tý neziskovce jsou lidi daleko méně placení, špatně ohodnocení, protože třeba vysokoškoláci tam mají daleko nižší platy než my. A ta jejich práce je taková možná i rozmanitější. A taky si myslím, že práce na úřadě jako ve státní správě je taková prestižnější než v neziskovce.

A myslíte z pohledu společnosti, nebo i z pohledu sociálních pracovníků?

Já myslím, že z pohledu společnosti je to asi na stejné úrovni. A z pohledu nás... jako my třeba s těma neziskovkama organizacema spolupracujeme úplně bez problémů.

Jaké formy sociálních služeb tady poskytujete?

No, jednak ambulantní, že sem klienti docházejí, ale chodíme i do terénu. Chodíme do škol, chodíme do rodin, do ústavů sociální péče...

Myslíte si, že některá z těch tří forem sociální práce je prestižnější? Co je lepší, dělat v terénu, v pobytovém zařízení, nebo ambulantně?

No, já nevím, všechno je to stejně potřebný.

A kdybyste si mohla vybrat?

No, tak nejlepší je asi kombinace. Jako to mám teď.

Proč si to myslíte?

Ono je to takový rozmanitější. Děláte jakoby víc činností. Máte přehled, když vám tady třeba někdo z rodičů něco říká, tak pak jdu třeba do školy, kde si ty věci můžu ověřit.

Když se vrátím zpátky k těm cílovým skupinám – vy děláte s rodinami s dětmi, zmiňovala jste bezdomovce... S kterou skupinou je podle vás nejlepší práce?

Jako já si myslím, že naše práce obecně není veřejností hodnocená moc dobře. A i když vezmu takhle jako úřad, tak ta naše práce nemá takovou prestiž jako na jiných odborech. Třeba jako na úřadech práce. Na ten náš odbor je na tom žebříčku hleděno tak jako...no, je hodně nízko.

Proč si myslíte, že to tak je?

No třeba proto, že naši klienti sem chodili hodně... do konce roku. Chodili si sem žádat o dávky hmotný nouze, lidi bez práce, já nevím, Romové, lidi, co i nechtěli pracovat. Jo takový ty, co jsou na společenském žebříčku hodně dole.

A ty klienti, co k vám chodí, tak spíš spolupracují, nebo nespolupracují?

Já myslím, že většina se snaží spolupracovat.

Proč myslíte, že zrovna u vás chtějí spolupracovat?

No, většina jsou to rodiny sdětma, takže mají zájem na tom, aby se v té rodině něco zlepšilo. Pak když se jim ty problémy vymknou, tak můžou být ty rodiče i sankcionovaný, jo, může být stanovený dohled. Já myslím, že ta spolupráce docela funguje. A hlavně taky je důležitý, aby ty klienti jako chtěli spolupracovat, protože pak když to nechtěj, tak jim moc nemůžeme pomoci a vlastně pracujeme z pozice nějaký jako státní moci, když je to třeba.

Myslíte si, že člověk na vedoucí pozici má lepší práci než řadový zaměstnanec?

Já myslím, že lepší určitě není. Je to asi prestižnější, to jo. Musí mít vyšší vzdělání, víc znalostí a musí dělat věci i jako nad rámec. Má i lepší ohodnocení. Ale zase má větší zodpovědnost. Takže bych neřekla, že je ta práce úplně jako lepší.